

Glas

Slovenske kulturne akcije

Leto XXV

EL VOCERO DE LA ACCION CULTURAL ESLOVENA

9-10, 1978

Ali danes molitve ne potrebujemo več? Še kako je potrebujemo, le ne ljubi se nam več moliti ali pa več ne znamo. „Samo dve stvari bosta rešili svet: misel in molitev,“ je zapisal Bruce Marshall in nadaljeval: „Nesreča je le v tem, da kdor misli, ne moli, in kdor moli, ne misli.“

Človek, ki moli, je namreč človek srečanja. Če se v molitvi sreča z Bogom, ali še boljše, če dovoli, da se Bog sreča z njim, najde samega sebe in si želi resničnega srečanja s sočlovekom. To pa so tri osnovne potrebe človeka-vernika: srečanje z Bogom, srečanje s samim seboj in srečanje z drugimi. To je ves koordinatni sistem z navpično in vodoravno osjo, ki ga je človek razpel v iskanju Boga in bližnjega. Molitev te glavne in razumske črte naredi tople, prijetne, človeške.

Navadili smo se živeti hitro. Bolj kot nam stroji lajšajo življenje, manj resnično prostega časa imamo. In zato zelo pogosto slišimo: „Rad bi molil, a nimam časa; preobložen sem z delom...“ Zanimivo! Ali ste že kdaj srečali dva, ki se imata rada, pa tožita, da nimata časa za srečanje, pogovor, za to, da bi bila skupaj? Nasprotno. Če se imata resnično rada, bosta delala prave akrobacije in čudeže s svojim časom, da se bosta le za hip videla. Tisti kristjani, ki pravijo, da nimajo časa za molitev, bi morali reči, da jim primanjkuje ljubezni. Vprašanje časa pri molitvi namreč ne igra nobene vloge. Tu gre za ljubezen.

Če postavimo molitev v dinamizem ljubezni, bomo gotovo našli čas zanjo. Če pa je le breme, dolžnost, nekaj prisiljenega, če nam nič ne pomeni, potem je razumljivo, da nam bo kazalec na uri velikodušno pokazal številne izgovore.

„Od tistega, ki nas ljubi, pričakujemo nekoliko časa... To je edino na tem božjem svetu, česar denar ne more nadomestiti.“ Tako je zapisal francoski pisatelj Cesbron. Tudi Bog pričakuje od nas, da mu podarimo svoj čas...

družina

Ljubljana, 1. oktobra 1978

MARJANCA D. SAVINŠEK - ROJSTVO (akvarel, Pariz 1978, za Glas)

franc sodja iz „trenutkov molka“

21. december

Že sveti v zadnje dni adventa božična luč.

Vse postaja veliko. Vse presega človekova hrepenenja.

Kaj je človek?

„Najbolj razvita žival.“ Bednik! – Božji otrok. Isto življenje nosi v sebi kot Kristus, samo le toliko, kolikor njegova človeška „posoda“ dojeti more; ta posoda je krhka in se lahko razbije, božje življenje je možno napraviti. A vendar je v tem vsa moja veličina, ki prekaša ves ustvarjeni svet. Milost, božji svet, ki sega do nebes. Moja razsežja niso več samo zemška, ampak nebeška.

Kaj je življenje?

„Padanje nič skozi nič v nič.“ Tragedija. – V luči božične noči čudovita igra ljubezni. Kakor je Kristus poslan, da izpolni Očetovo voljo, tako imam tudi jaz svoje mesto in svoje poslanstvo, a samo „v Njem, z Njim in po Njem“.

Naj bo še tako neznan, še tako trpljenja polno to moje življenje, nekaj velikega je. Tudi s svojo kratko potjo, s svojo malo nalogo in vlogo sem vraščen v gigantske božje načrte, ker sem Kristusov.

Čemu trpljenje?

Ob tem se razbije nešteto src. Kako naj najdejo smisel, če pa ne vedo, da tudi mi „dopolnjujemo, kar manjka bridkostim Kristusovim“. Kakšna luč in moč. Samo na razpolago se mu dam. On gre svoj križev pot naprej skozi stoletja, dokler ga skupno ne dopolnimo v gloriiji vstajenja.

Kako je vse prežarjeno z božansko lučjo!

Nocoj bo sveti večer.

V sveti tišini je prišel Kristus na svet. Zato mora biti v meni predvsem danes sveti molk.

Sveti večer ni samo prejemanje, je tudi darovanje. Ljubezen terja ljubezen.

Gotovo, najprej moram prositi: „Čisto srce v meni ustvari, o Bog!“ Če kdaj, moram biti v sebi ubran, prost greha pa tudi sleherne posvetne misli. Moje srce mora biti pripravljeno zate.

Kaj bi te prosil? Nič, razen ene stvari: da izpolnim tvojo voljo. Rad bi sodeloval pri tvojih načrtih. Ni važno, da jih poznam od blizu. Važno je, da ti veš za mojo nalogo. Korak za korakom tvojo pot. Samo to. Vse drugo prepuščam tebi.

Kaj naj dam? Imam kaj?

Vzemi, kar hočeš! Vse je tvoje: moj čas, moje življenje, vsak moj dan, ves moj jaz. Z vsem nimam kaj početi. Ti iz vsega napravi, kar veš, da sodi v tvoj skrivnostni načrt.

Nocoj bi se rad vsega predal tebi, kot se zaljubljenec preda ljubljenu bitju. Vem, da s tem rečem veliko.

Če jutri res terjaš vse, bom dal? Želel bi, da. In toliko preizkušani sveti Avguštin ve reči: želeli se pravi že ljubiti.

Sicer pa nocoj ne bi rad govoril.

Na to sveto noč bi tudi jaz bil rad zagrnjen v sveti molk.

Sveta noč – blažena noč.

25. december – božič

Danes nam je rojen Rešenik.

Začetek nove zgodovine. Vse niti se spleta okoli njega – Kristusa. Zavestno ali nezavestno, odslej je sleherni človek vpleten v to zgodbo odrešenja.

Tesnoba stare zaveze se je sprostila v svobodo božjih otrok. Izgubljeni raj je spet odprt.

Naznanjam vam veliko veselje...

Potrebna mi je – ne učenost, temveč preprostost pastirjev. So skrivnosti, ki jih razume srce. Pastirji so ga razumeli in medse sprejeli.

„V svojo lastnino je prišel, a njegovi ga niso sprejeli.“ V tem je tragika tudi dvajsetega stoletja. In še ena: pozabili smo nadaljevati vlogo pastirjev, ki so za angeli razglašali veselo novico.

Evangelij za vse stvarstvo.

In koliko je danes ljudi, ki zanj vedo? Koliko, ki ga poznajo? Koliko, ki ga žive? Če ne bi veroval, da ima Bog svoja pota do duš in da Sveti Duh deluje tudi danes – morda tam, kjer najmanj pričakujemo, potem bi bila prevelika tesnoba v meni: zakaj si prišel?

In vendar mora biti radost. Zaradi vseh, ki doživljajo božič, zaradi vseh, ki po njem hrepene, ki iščejo, ki trpe, ker nimajo božične luči. Vsa ta srca se odpirajo milosti. In z njimi in zanje moram moliti posebno danes, na božični dan.

Hvala ti za dar vere, za milost!

Novo leto

Vsak dan znova!

To pomeni: vsako jutro se zavem svojega bivanja, vsak dan je pred menoj moje poslanstvo, vsak dan začnem z novo močjo, vsako jutro sprejem svoj dan, da ga napravim lepega, bogatega.

To ni izgovor slabičev.

To je modrost svetnikov. Zato so uspeli.

Novoletni dan: podarjen mi je. Vem, da je dar Ljubezni.

Na samo novoletno jutro – božji smehljaj!

To mi daje pogum. Da bi ga imel vsako jutro, vsak dan v letu!

Moja prošnja: razprostri svoje roke. Brez tvoje milosti sem nič.

odlomki so iz najnovejše meditativne knjige-dnevnika **Trenutki molka**, ki jo je napisal **Franc Sodja CM** in je pred tedni izšla v založbi Baragovega misijonišča v Argentini.

Se pasa por alto el amor a Dios —noción más compleja y difícil de lo que parece, dicho sea de paso— y se lo disuelve en un vago "amor a los hombres" (cuanto más abstractos y lejanos, mejor, porque rara vez se trata del próximo, es decir, del prójimo). Es curioso cómo se ha evaporado lo que fue torso de la fe cristiana: la gratitud a Dios creador. ¿Por quebrantamiento de la noción de creación? ¿Por desvaloración de la realidad —incluida la propia—, con la consecuencia de no sentir mucha gratitud por su existencia? Un paso más es el envagüecimiento de la visión de Dios como Padre —núcleo esencial del cristianismo—, tal vez arrastrada por el descrédito actual de lo que se llama "paternalismo", que suele confundirse con la paternidad. Incluso el poder de Dios es sospechoso; a un inteligente sacerdote que le ponía reparos a esa palabra "poder", le dije hace unos años que me molestaba extraordinariamente el poder de un dictador, pero no se me ocurría discutir —ni deplorar— el poder de Dios. Y cuando se predica la hermandad entre los hombres, suele olvidarse su fundamento, la paternalidad divina, nuestra común filiación respecto de él; sin ella, ¿por qué somos hermanos? ¿Bastaría con la comunidad de "especie" —sobre todo entendida como especie biológica—? Y, ¿dónde queda ésta si se supone, como es usual, el poligenismo? ¿Es nada de esto fundamento bastante para la fraternidad entre los hombres?

julián marías, de "el cristianismo como religión".

BOŽIČNI MIR,

BLAGOSLOV IN SREČO V NOVEM LETU

ZELI VSEM ROJAKOM

SLOVENSKA KULTURNA AKCIJA

zda^vj je bo^vžić na koncu sveta

V začetku, dà, sem štel
vsak Svet večer.
Kakor da spada s preteklostjo
v kartoteko,
zvezano z zlatim trakom
za ladjo v Prihodnje Leto.
Kjer bo decembra sneg,
kot nekoč doma,
in zvonjenja mir.

A zdaj že dolgo več ne štejem
iet.
Včasih le luč nad pomolom zravnam
pred burjo,
v zvezde ozrem se k angelom,
ladjam za varno uro.
„Tudi Mornar postal je naš Bog
nocoj,“
naložim v šepet.

In včasih dež
šepet mi nese z roj.
„Dober večer!“
si želim z vračevalci z dela.
„Dober...“ mi odgovarjajo.
Kmalu bo konec leta...
„Hvala!“ ponavljam
Njemu, ki spustil sidrast je križ
nocoj.

Nekje pod zvezdami
zastrem oči:
kdaj bo med njimi od božjih novic
zvonilo?
kdaj bodo zažarele na kamnih solzé
v snežinko?
Sídno v srcé temine
potipam:
tam, kjer veriga spi.

VLADIMIR KOS

tokio 1978

MARJANCA D. SAVINŠEK - JASLICE

(akvarel, Pariz 1978, za Glas)

iz slovenske kulturne akcije

kronika kulturnih večerov 1978

V Glasu štev. 5-6 smo kot kronisti poročali o prvih šestih letošnjih kulturnih večerih naše ustanove v Buenos Airesu. Tokrat na kratko naštejemo še druge, ki so si sledili v zadnjih mesecih.

7. kulturni večer je bil v soboto 23. septembra. Predaval je dr. Stane Žužek o „Sodobni znanosti o kovinah“.

8. kulturni večer je bil v soboto 14. oktobra. Biblist Branc Bergant, ki je že v lanskem sezoni presenetil z modernimi pogledi na svojo stroko, je tokrat spregovoril v daljšem in izredno zanimivem razpravljanju o „Prerokstvih in prerokskih stare zaveze“.

9. kulturni večer, v soboto 4. novembra, je pripravil mladi duhovnik lazarist Jože Bokalič CM. Z novimi pogledi je osvetlil temo „Teologija osvoboditve v Južni Ameriki“, predmet, ki se ga bo dotaknila tudi konferenca latinsko-ameriških škofov januarja 1979 v Puebli, v Meksiki.

10. kulturni večer, v nedeljo 19. novembra – tokrat izjemo-
ma dopoldne – je bil nedvomno najvišji dosežek letošnje

kulturne sezone naše ustanove v Buenos Airesu. Predaval je ob izredno številni udeležbi rojakov eden največjih sodobnih slovenskih znanstvenikov univ. prof. Anton Peterlin, ki se je v dneh svojega obiska v Argentini, kjer je sodeloval na mednarodnem znanstvenem simpoziju v La Plati pri Buenos Airesu o moderni fiziki, rad odzval povabilu Slovenske kulturne akcije za predavanje. Govoril nam je o svoji posebni stroki „Polymerski problemi“. Prof. Peterlin je bil od 1939 prvi stalni profesor fizike na ljubljanski univerzi, po vojni je z zavirljivimi uspehi vodil inštitut Jože Štefan v domovini. Je tudi član Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Od 1960 živi v tujini, kjer je trenutno med najbolj priznanimi znanstveniki v Washingtonu (ZDA). Izdal je že okrog 300 znanstvenih publikacij, razprav in dognanj. Neenkrat je bil odlikovan za svoje znanstveno delo doma in v tujini.

Sezono je SKA sklenila s predstavitvijo Krivčeve knjige črtic in novel v soboto 16. decembra zvečer, tokrat v Slomškovem domu v Ramos Mejia pri Buenos Airesu. Ob tem večeru je France Papež za Glas pripravil literarno nastavljen „Poročilo“, ki ga objavjamo.

pij, fant, grenko pijačo

Bolj kot zdomski je JOŽE KRIVEC domačijiški pisatelj slovenske emigracije. Njegove vezi z domačim svetom čas ne uniči, ampak jih še pogloblja. Njegova beseda je polna tiste emotivne moči, ki se hrani v haloški zemlji in v usodah ljudi, privezanih na svojo zemljo. Podobe so jasne, nekoliko romantično nadahnjene: zemlja, trtje in klopotci na prisojnih rebrih; pot, ki gre mimo jagnedov; toplo zatišje v goricah; v kmetiški sobi majolika na mizi. To je prvi svet Jožeta Krivca, ki ga poznam kot pisatelja iz vojnih in revolucionarnih let, ko sem zapuščal svoj prvi svet. V lirčnih potezah in sončni osvetljenosti, pa vedno tudi v človeški stvarnosti oblikuje Krivec podobe tistega sveta – podobe, polne mikavnosti, življenjske nabrekliosti, strasti, pa tudi globine in senčnih strani. Tudi ran. To ni prazen kmečki in domačijiški realizem, ampak globlja intuicija slovenskega človeka, njegovega življenja na domači zemlji, pri delu in veselju, v poveljanju, a še večkrat v ponižanju. Literarni zgodovinar bo moral pri Krivcu delati s Cankarjem v roki; odkrivati, kot odkriva Cankar, trpko bitno povezanost z domačo zemljo, boleščino njenega človeka, skrbi za obstoj, za ljubezen, za svobodo. Vinogradne Háloze, na jugu Donačka gora, Macelj... Iz gričevja se stekajo pritoki k Dravinji in Dravi, med njimi se temni bukovje in kostanjeve hoste, med njimi bori, smreke in hrasti. Po dolinah valové travniki, po slemenih se belijo hišice želarjev in viničarije.

Potem se je pot obrnila in padla ven iz tistega prvega sveta – ven iz Háloz, iz Ljubljane, iz Dolenjske. Ampak tisti svet se nam je zato še bolj ponotranjil. Pot se je vzpela od morja, zašla med zeleno gričevje. Sonce je pripekalo. Cesta se je utrujeno pomaknila preko suhe in široke rečne struge in se ustavila pred taboriščnim naseljem v Serviglianu. Takrat se je pisatelju – in nam vsem – daljna domača zemlja razbolelo približala in zableščala v skrivnostnih notranjih oblikah. Iz Italije smo jo gledali z duhom in duh odpira bistva, gre v srce. Sredi tiste sinjine in v poletju okraštih gričev sem srečal Jožeta Krivca v krogu študentov, ko jih je vnmel za Balantiča, ali morda ob neki, v temnem zelenju borovja; videval sem ga v baraki, ko je poslušal tovariše, ki so pripovedovali svoje zgodbe iz pravkar minulih dni revolucije. Njegova zgodba: literarno uveljavljanje na ptujski gimnaziji, nato nastop v osmošolski Mladi setvi; pisal je tudi v Mentor, Razore, ženski svet, Mladega Prekmurca, v mariborsko Piramido. Po vstopu na univerzo je bil sotrudnik Doma in sveta, Vigredi, Vrtca, Slovenčevega koledarja in Velikonjevega Zbornika Zimske pomoči; za Slovenčevu

Kot lastovke rade se vračajo v gnezda domača, misel naša prek morij se h grudi rodni obrača...

jože krivec

knjižnico je napisal zbirko črtic Dom med goricami. V Serviglianu in pozneje v Senigalliji je urejal osrednjo literarno revijo Svet in dom. Zvestoba domačiji se je hranila ob spominih, ki so zdaj dobivali globlje poteze, nekdanja socialna nota je prevzela še narodnostne in idejne poteze. Iz tistih let taborišča poznamo zgodbo Svet za žico – hrepenenje po domači zemlji, pekoči spomini na vojne grozote.

Nato, končno, odhod v nov svet – protidomačijiški svet Amerike. A srce je ostalo zvezano s prvim, neminljivim svetom. Leta so tekla in spreminjala stvari, čas je prekril to in ono, a čas ne more zbrisati snovi in doživetij v tistem edinstvenem desetletju ob drugi svetovni vojni. Kakšne pomladi, kakšne jeseni! In kakšni ljudje! Jože Krivec predstavlja še vedno tisto prvobitno, zemeljsko teženje k rodnemu in domačijskemu. A zdaj je že vse prepleteno z usodnostjo. V duhu realizma, obenem pa v razpoložensko lirčnih opisih poustvarja svoja doživetja v treh svetovih, povezanih med seboj s spomini in ranami.

na zavihljaj knjige zapisal FRANCE PAPEŽ

SLOVENSKA KULTURNA AKCIJA

103. PUBLIKACIJA

JOŽE KRIVEC

PIJ, FANT, GRENKO PIJAČO!

RISBE IN OPREMA IVAN BUKOVEC

288 strani. Cena po svetu v platno vezani knjigi 7 dolarjev, broširani pa 5 dolarjev oziroma odgovarjajoče v drugih valutah.

NAROČNIKI PREJMEJO TO KNJIGO KOT 5. KNJIGO DVOLETNEGA JUBILEJNEGA LETNIKA

Vedno bolj se zavedam, da sem v boju. Do tega me navajajo nekatera dejstva – ne morem se zbrati in so-srediti ob stvareh, gledam jih kot odsoten, v bežnem prehajanju, mimogrede. Drugič: hlastam po dnevih, pričakujoč željno nečesa, kar naj bi prišlo, nečesa rešilnega, kot v letih zadnje vojne. Življenje je postalo čakanje. Doba miru je minila. Podnevi sem na pohodih, v monotonem premikanju po gozdovih, v umikanju pred sovražnikom, ki ga ne morem definirati. To, čemur pravim tukaj gozd, je neskončen konglomerat zidovja, železja, aluminija, steklenih in plastičnih sten. Sredi tega se previjajo stara drevesa. Poleg njih so najbolj vidno in razširjeno rastlinje šopi rumenkaste trave, lapuh, regrat in slez. In kljub temu se mi zdi, da sem v naših gozdovih, nekje med Kočevjem in Koprivnikom. Vendar pa mi način bojev v teh krajih dopušča, da se ob večerih vračam domov, dejal bi v „dolino“. Tako sem se vrnil v soboto 16. decembra v dvorano slovenskega doma v Ramosu, ki je bila pripravljena za predstavitev knjige Jožeta Krivca „Pij, fant, grenko pijačo“, 103. publikacija SKA. Zadnji kulturni večer v letu osemindesetdesetem. Literarni odsek.

Izid nove knjige, in posebno še nove knjige v zdomstvu, je praznik. Je kot rojstvo bitja, ob katerem se zberó ljudje in rojenice. Izid knjige v zdomstvu je afirmacija slovenske biti, nova povezava z besedo, tradicijo in kulturo svojega naroda.

Mislim, da so obiskovalci večera, ki so sedeli v prvih vrstah opazili sledove utrujenosti, nemira in bojev, ko sem naglas premišljal: „Literarno delo je most iz preteklosti v prihodnost, je boj z zgodovinsko brezimnostjo; stvarni dogodki stopijo v svet epske, lirike in dramske pripovedi in izpovedi. Literatura jim daje barve in vonjave, srce za ljubezen in sovraštvo, človeško občutenje življenja in smrti. Zadobé žive telesne oblike in dušo. Usoda tisočev in desetisočev je skoraj neznanca in nerazložljiva, dokler je samo zgodovinski podatek. Ta je sicer važen, vendar – ali nas zadovolji, ali ne čutimo, dap otrebujemo nekaj več? Šele osebna literarna pripoved, izpoved, videnje in občutje imajo moč, da zgodovinsko dogajanje napolnijo z življenjem.

Zgodovina se dopolnjuje z literaturo. Zato je več ali manj vsaka knjiga, literarna pa še posebej, kos presnovljenega življenja.“

Spominjam se ga iz taborišča, vendar bi moral reči: knjiga se ga spominja, in to še mnogo prej, iz prvih let njegovega stika z domačim okoljem in ljudmi. Háloze – prisojen kraj – prelepe, kot katerikoli kosček slovenske zemlje. Iz tistih časov združenja pisatelja s slovensko zemljo in njenimi ljudmi ima ta knjiga največ spominov in doživetij. Največ pripoveduje o samotnem in trdem življenju haloškega človeka: viničarja, delavca, izseljenca. Nato utihne, se užalosti in ne taji solze...

V tistem trenutku se mi je utrujenost sprevrgla v doživetje in jasno zavest: saj to je bil vendar večer dominsvetovcev! Zagledal sem jih pri omizjih – kot v Unionski kleti – najprej Jožeta Dularja in Severina šali, jasno sem razločil družbo starejših in mlajših: Bračko, šarabon, nekoliko v polmraku Beličič, Lovrenčič, Cevc, Čampa, Kociper, Jalen... Govorili so in sem in tja nagnili kozarec, a na obrazih so jim bili sledovi zaskrbljenosti. Vojna in revolucija sta divjali nezadržno, a jaz sem bil za hip vesel. Šel sem proti mizi, kjer je sedel Debeljak, in ga pozdravil. Pokazal sem mu rokopis, ki sem ga nosil s seboj: „Roške bajke in povesti“. On mi je dal zadnjo številko Doma in sveta. Nato sem sedel in mislil na svoje kraje, na vonjave listja in gnijočega lesa v tistih pravih gozdovih, na trnovite globeli, senčne jase.

Z zanimanjem sem pregledal še nekaj starejših števil revije, ko sta Debeljak in Krivec oživljala pri sprednji mizi spomine. Govorila sta o literarni rasti in zorenju v težki dobi, ki pa je tako dragocena za slovensko literaturo. Pri drugi mizi so navdihnjenso brali zadnja dela tega in onega. Čas se je premaknil.

Ko sem odšel – že po polnoči – je družba še ostala. Kako so prišli domov, kam so odšli in kaj je bilo z njimi, ne vem. Zunaj me je zajel vihar, a bil sem zadovoljen, da sem se za nekaj ur odtegnil realnosti bojev v teh gozdovih in se vrnil v domovinski svet, v vrnitvi, ki je ob literaturi najbolj resnična.

še k balantiču

nikolaj jelocnik

droben spomin na krog '41

Sem Franceta Balantiča prijatelj. Sošolec ne, ker sem bil v osmi, ko je bil on v šesti – na ljubljanski klasični. Spoznala sva se pri literarno-umetniškem krožku Žar, ki ga je v dneh mojega šolanja vodil prof. Franc Gnjezdca, blagega spomina. Sprijateljila pri Vrtovčevi kongregaciji pri sv. Jožefu na Zrinjskega cesti. Na moje povabilo se je pridružil umetniškemu, javno in uradno priznanemu klubu Krog, kjer sem bil ob ustanovnem občnem zboru 1939 voljen in izvoljen za tajnika: resor sem ohranil vse do osipa kluba – uradno se nikoli ni razšel – maja 1943. Predsedoval mu je prof. Jože Osana, pianist in komponist. Klub je družil imena kot so arh. Vlado Gajšek, jurist Mitja Gorec, geograf Vasilij Melik, pesniki Mitja Šarabon, Severin Šali, France Balantič, slikar Marijan Tršar, esejist in kritik prof. Karel Rakovec, komponist Primož Ramovš, igralka Alenka Svetel, umetnostni zgodovinar Jože Gregorič in še nekateri ne-srednješolci (pripominjam, ker je bil klub lani označen kot „srednješolski“ v slovenskem tedniku v Buenos Airesu...). Balantič je bil v Krogu izredno razgiban. Posebno se je navezal na igralko Milo Šaričevo, ko je gospa na našo prošnjo prevzela pedagoško delo v gledališkem odseku. Šaričeva je bila tudi prva, ki nas je – ko Francetove pesmi še niso bile tiskane – opozorila na izredno veličino in pomembnost Francetove poezije. Na

študijskih sestankih na frančiškanskem odru (danes Mestno gledališče ljubljansko) je igralka recitirala neenkrat Francetove verze kar iz rokopisov. Temu gledališkemu seminarju se je pridružil tudi pok. France Kremžar – pri njem je Balantič v vojnih dneh gostail –, ki kljub ponovnim mojim povabilom ni hotel vstopiti v Krog. Po laški internaciji, kjer sva se z Balantičem znašla v sosednjih barakah v Gonarsu pri Vidmu, je pa na Franceta tako vehementno vplival, da Balantič h Krogovim sestankom, zmeraj redkejšim, ni več hodil: formalno pa iz kluba ni izstopil. Spominjam se, da je na Krogovem sestanku, na domu pesnika Mitje Šarabona na Resljevi cesti igralka Mila Šaričeva recitirala Balantičevo balado o „Golem dekletu“; to je bilo tik pred začetkom vojne, februarja ali celo marca 1941. Balade nisem pozneje zasledil v nobeni Balantičevi pesniški zbirki. Tudi balantičevci je ne omenjajo.

Že pod laško okupacijo smo Krogove sestanke zaradi policijske ure nastavili na pol osmih zjutraj v sobi, ki smo si jo najeli za frančiškanskim odrom v pasaži. K sestankom je vneto hodil tudi France. Ob takšni priložnosti je vrgel pred nas šop popisanih verzov. Šaričeve tisto jutro ni bilo. Spominjam se, da je verze brala-recitirala, na Francetovo željo, akademičarka Nadja Slokar, članica gledališkega

odseka. Spominjam se verza: „...zgoreli bomo kakor šop zvene le trave...“; verz citira tudi Vlado Kozak v svojem memoarnem zapisu „Cenzor“, objavljenem v ljubljanskem Delu po vojni: iz Kozakovega citata bi sklepal, da je zapisani verz priromal tudi v partizanstvo med vojno – sicer: od kje naj bi zanj vedel cenzor Kozak? Kozakova omemba verza mi je nenadoma osvežila tisto majsko jutro 1941 v senci frančiškanskih zvonikov. Po daljšem premišljanju in brskanju po spominu, sem preverjen, da gre pri verzu za del soneta: pravzaprav za dva verza:

1. ...zgoreli bomo, (konec vrstice)
2. kakor šop zvene le trave... (začetek druge vrstice).

Morda se bo našel kdo med prijatelji tistega sestanka (spominjam se Rakovca, Melika, Gorca, Šarabona, Tršarja) in bo rekonstruiral verz. Vredno bi bilo.

Dr. Jože Kveder, iz Špitala ob Dravi (Balantičev sošolec), je v odlomku pisma dr. Debeljaku 29. avgusta 1977, ki ga je Glas necenzurirano (kot sta prosila avtor in prejemnik, četudi v Glasu od 1969 ni nobene cenzure!) objavil v septembrsko-oktobrski številki 1977 (leto XXIV, 9-10), zavračala sporočilo tudi Balantičevega sošolca lazarista Toneta Zrnca CM iz Toronta, da so Balantičevi Izseljenski soneti dejansko pesnikov prvi sonetni venec. Tu bi pritrdil Zrcu. Ob teh sonetih bi dodal tole:

Decembra 1940 je imel umetniški klub Krog v Ljubljani svoj prvi javni, edini nastop: v tedanji frančiškanski dvorani. Ne spominjam se točnega sporeda, vem le, da je scenično predstavitev pripravil arh. Vlado Gajšek; da nam je Glasbena akademija (rektor prof. Julij Betetto) radevolje posodila koncertni klavir znamke Bechstein; da je povedal predstavitevno besedo pianist Jože Osana kot predsednik kluba; da so kot pesniki nastopili: Severin Šali, Mitja Šarabon, Karel Rakovec in – France Balantič. A France tako, da je dal meni recitirati tri Izseljenske sonete s pripombo: „Pa ti recitiraj nekaj iz venca...“ Zanesljivo se spominjam,

da je rabil besedo „venec“. Na Krogovem večeru v Ljubljani sem jih recitiral, poleg lastne črtice „Mati božja in slikar“, ki sem jo zasnoval v ateljeju akad. slikarja Božidarja Jakca, kamor smo na mojstrovno veselje – bil je tudi med prvimi mecenji Kroga – člani kluba radi zahajali: tudi Balantič, tudi Kremžar, posebej pa Tršar, ki je sicer študiral pri Jakcu in nas je k njemu tudi vpeljal.

Balantič pri Krogovi javni predstavitvi ni bil navzoč. Če se prav spominjam, je bil tiste dni v Kamniku, ker je bo-lehal.

Kdo so bili udeleženci-gostje na tem večeru, ki je zbral zaresno elito ljubljanske umetniške in kulturne družine, bo prav lahko ugotoviti v arhivu ljubljanske policije, ki je po diktatu iz Beograda takrat za takšne „shode“ vodila poseben nadzor in si zapisala imena vseh, ki so prišli k večeru. Tam bo podjeten zbiralec starin našel tudi celoten spored tega večera, ker smo ga morali, preden nam je policija dala dovoljenje za nastop, predložiti – v cenzuro. (Eden od šefov urada, kamor sva s Karlom Rakovcem šla po dovoljenje in prej predložila vse tekste, v prepisu in izvorniku, ki naj bi jih brali – zahtevali so tudi notni partituri Lizstovih sonetov in Ramovševih klavirskih fantazij; oboje je izvajal Osana – je bil tudi g. Geržinič, oče prof. Alojzija, ki je obšel birokratično zavlacavanje, lastnoročno napisal dovoljenje za nastop in nama ga osebno izročil. Še danes mu vem za to veliko hvalo!) Cenzura v dne, ko je bila v beograjski vladi zastopana večinska slovenska demokratska stranka in ko je bil ban dravske banovine tudi član te stranke... Na sporedu, ki ga hranijo v policijskem arhivu – če ga seveda prizadevna UDBA ni porabila v kakšne drugačne antifašistične namene – je zapisano tudi, da recitiram Franceta Balantiča Tri sonete. Bili so iz daljšega cikla o izseljencih, iz „venca“, kot mi je rekel pesnik. Za balantičeslovca morda prispevek, da je bil France Balantič javno prvič recitiran decembra 1940 v Ljubljani. V arhivu predstavljenih rokopisov bodo pa našli tudi na stroj zapisane Balantičeve sonete, tri po številu.

naša revija

meddobje, XVI/4

Izšla je četrta številka MEDDOBJA, lanski letnik (XVI), iz katere prepišem najprej poslovenjen španski uvodnik Las sustancias – snovi:

Znan je verz slavnega dramaturga in poeta: iz istih smo snovi kot sen... Lahkotna, irealna, pesniška snov. Gledano iz romantičnega vidika, je v tem nekaj resnice, a so še drugi pogledi, druge snovi, ki nas polnijo in ki se raztezajo od idealnih do materialnih.

Bolj določno za pričujoči zapis in za naš primer bi dejal, da sta nas čas in usoda oblikovala še z dvojje vrst snovmi: plastj dveh svetov – naš stari svet in ta zdani svet zdomstva; oblike doživetij, porojene v dveh različnih dobah.

Najprej so v nas snovi iz tistega malega sveta, ki je bil Slovenija med obema vojnoma in prej. Svet Prešerna, Ketteja, Murna; svet Jurčiča, Tavčarja, Cankarja... Kraji, kjer je mogel človek doživljati poletja, jeseni in pomladi v polnosti domačnosti in se zapreti, ko je prišla zima in je sneg zamegal vse, ter preživeti popoldneve in večere ob branju in premišljanju. Preteklost s svojim vrednim izkustvom ostaja v nas. O, skrivnostni čar one zemlje! V sebi imamo polja, vinograde, travnike in gozdove Gorenjske, Štajerske, Dolenjske. Tisočletna zgodovina: Ljubljana, Celje, Trst, Gosposvetsko polje. Stoletja vernosti – Sveta gora, Velesovo, Stična, Pleterje, Ruše. Bistva tistega sveta so v nas. Imenujem eno, resnica, ki nam je pomenila isto kot svoboda. Resnica je v zvestobi bližnjemu, neresnica pa v prikazu stvari, kot niso, in v nezvestobi bližnjemu.

Nato so prišle druge snovi, dodane in prekrivajoče plasti nekdanjega. Nov, širok in daljni svet Amerike s svojimi razlogi in brezglavostmi. Sprejemamo ga in se z njim spopadamo, kajti v njem so mnoge poti in možnosti. To je svet, ki išče najprej materialno bogastvo; premišljanje in ponižnost se takoj izgubita v hrupu mest. Stilizirana podoba kače – star simbol Amerike –

je značilna za njeno geografsko podobo, za njeno zgodovino in za njen moderni socialni dinamizem. Tu se je treba odpreti, a tudi paziti. Veličina in beda.

Tu smo torej po več kakor tridesetih letih. In v slični skladnosti doživetij – poetičnih, tradicionalnih in zdanih svetovljanskih – se mora bivanjsko končno hraniti obstoj vsakega človeka. Tri vrste snovi so v nas, da jih sprejmemo in ohranimo.

Terezija Maršček objavlja literarno črtico „Peščena zemlja“. Prikazan je izsek življenja na zapuščenem posestvu – čakri – nekje v buenosaireski provinci. Nekaj novega v slovenski literarni tematiki.

Vladimir Kos je edini pesnik v tej številki Meddobja. Njegova poetična dikcija je značilna in dognana in – kot vedno – zahteva od bralca neko estetsko in poetično kulturo.

V razpravi „Vloga zadevanja v Vebrovih poteh do Boga“ preiskuje Vinko Brumen pojem „zadevanja“, ki je ena temeljnih prvin Vebrove spoznavne teorije, nato pa razčlenjuje vlogo in pomen tega pojma v Vebrovih poteh do Boga, ki jih je pet: istinitostna, veljavnostna, osebnostna, vrednostna in bistvogledna. Pri branju te važne razprave se ponujajo številni obrobni pripisi, človeka vleče, da bi poglobil to in ono iz stare in sodobne filozofije. Naj zapišem tu le nekaj misli k prvemu delu razprave.

Zdi se, da se je Veber približal vprašanju trpnega in dejavnega intelekta (i. possibilis – i. agens) stare aristotelske in sholastične spoznavne teorije. Spoznavni proces gre tudi pri Vebru od čutnih zaznav – Veber jih imenuje zadevanja – do predočevanja in ustvarjanja pojmov. Od *sensatio* do *intellectio*. Filozofska tradicija razlikuje tri možnosti v razmerju med spoznavajočim umom in spoznavno stvarnostjo:

1. Stvarnost oblikuje duha in mu vtiskuje svoje podobe. Veber govori o „zadevanju“. To je empiristična

teza, po kateri je edini vir spoznanja izkustvo in katere skrajni konec sega v materializem, trdeč, da je duh rezultat materialne stvarnosti.

2 Stvarnost je – nasprotno prejšnji tezi – kreacija duha. To je teza idealizma, predvsem Kanta. Tu se dobro počuti npr. tudi Heidegger.

3 Povezanost med delovanjem duha in med stvarnostjo, ki jo duh spoznava. To je relativizem Comta. Kritični realizem: duh sprejema čutne oblike, a jih osmisli in ovrednoti.

Veber izhaja v zgradbi svojih poti do Boga, ki so predvsem umsko-mehanične poti, iz empirizma, ki pa ga takoj dopolnjuje s kritičnim realizmom. Pod zadevanjem si zamišlja čutno in optično zadevanje ob spoznavno snov. Je to aisthesis v umetnosti? Ko se temu prvotnemu občutju pridruži predočevanje, se pravi, ko postane duh aktiven (intellectus agens), pa se odpre šele pomen, bistvo in vrednost spoznanega predmeta. Naj omenim analogen proces v umetnostnem doživetju: najprej osnovni zadevalni dej, čutno doživljanje, s katerim še ne dojamemo estetskega bistva. Ilepote in značilnosti umetnostnega objekta. To nam

omogoči šele predočevalni dej, ki nam odpre vpogled v globlje, bistveno in estetsko lepo. To je tisti dej, ki omogoči, da ostrmimo nad umetnino, da se zdrzemo.

Članek *Emila Ciawłowskega* „Začrt beloruske književnosti“ je bil napisan posebej za Meddobje; obravnava snov do druge svetovne vojne. Iz rokopisa ga je prevedel Tine Debeljak, ki je dodal tudi prevode pesmi treh pesnikov – klasikov tega razdobja: Jana Kupale, Jakuba Kolasa in Alaize Paškjevič – Ciotke.

Pod zaglavjem *Pogledi* je objavljena obširna študija (31 strani) *Franca Jeze*, iz Trsta: „Pripombe h Grafenauerjevi Zgodovini slovenskega naroda“. Na koncu študije poudarja Jeza pomen svobodnega slovenskega tiska. Pravi: „Te svoje kritične recenzije bi ne bil mogel objaviti v nobeni reviji, ki izhaja v Sloveniji. Že iz tega, pa tudi iz marsičesa drugega, je razvidno, kako važno vlogo ima za ohranjanje svobodne slovenske kulture in za kontinuiteto raziskav in kritike v slovenskih nacionalnih vedah, med katerimi zavzema prvo mesto ravno zgodovina, naš svobodni tisk v begunstvu. Njegova vloga v tem pogledu je neprecenljiva.“

FRANCE PAPEŽ

IZŠEL JE
ČETRTI ZVEZEK
XVI. LETNIKA

revije

meddobje

96 strani

uredil in opremil
FRANCE PAPEŽ

UVODNIK: FRANCE PAPEŽ (ARGENTINA), LAS SUSTANCIAS (241).

POEZIJA IN PROZA: TEREZIJA MARINŠEK (ARGENTINA), PEŠČENA ZEMLJA (243) * VLADIMIR KOS (JAPONSKA), PESMI (258).

RAZPRAVE: VINKO BRUMEN (ARGENTINA), VLOGA „ZADEVANJA“ V VEBROVIH POTEH DO BOGA (261) * EMIL CIAWŁOWSKI (ARGENTINA), ZAČRT BELORUSKE KNJIŽEVNOSTI (PREVODI PESNIKOV JANA KUPALE, JAKUBA KOLASA IN ALAIZE PAŠKJEVIČ-CIKOTA, TINE DEBELJAK) (285).

RAZGLEDI: FRANC JEZA (TRST), PRIPOMBE H GRAFENAUERJEVI „ZGODOVINI SLOVENSKEGA NARODA“ (297).

ZAPISI: FRANCE PAPEŽ (ARGENTINA), OBRIS PODOBE OTONA ŽUPANČIČA (328).

KRONIKA: KULTURNI VEČERI IN PRIREDITVE SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE V LETIH 1975-1977 (335).

kronika

O MEDDOBJU XVI, 3

(dr. Tine Debeljak v Sv. Sloveniji 12./10./1978)

Pred tedni je izšel tretji zvezek kulturne revije SKA Meddobje na 80 straneh, za l. 1978 (XVI letnik). Na uvodnem mestu je kot obvezni članek v kasteljanščini objavljena literarno obdelana misel urednika F. Papeža Tiempas y lugares, ob poanti „ni zgodovina to, kar se je kje kdaj zgodilo, ampak to, kar je šlo preko nas...“ In tako se je zgodilo, da zdaj bistveno in celotnostno doživljamo to, kar je bilo tam in kar je tu... oboje v enem in to za vedno. Lepa misel, kot nalašč za prevod v tukajšnje šolske-čitanke... Prvo povest ima Tine Debeljak Novi plavž iz pripravljenosti se zbirke „reportaž in črtic“, s katero je začel že l. 1950 svoje reportaže iz Črnega Kamnitnika. Te so podložene vedno z živo, izmišljeno zgodbo, tako da se uvrščajo tako v vrsto časnikarskih reportaž kakor tudi leposlovnih stvaritev. Novi plavž je opis tovarne cementa Loma Negra v Olavarriji in slovenskih delavcev tam že iz predvojne dobe, obenem pa podtalna zgodba ob novonastajajočem, ki odkrije tam v italijanskem monterju tistega Laha, ki je izstrelil prvi top na Turjak... Ocenjevati črtico ni moja stvar, le omenjam jo kot nova povezava motiva iz prejšnje in nove povojne emigracije v Argentini. Druga proza je Teda Kramolca cankarjanska črtica iz mladosti. Prvo sveto obhajilo, dobra podoba, le mnenja sem, da bi bila bolj učinkovita, če bi se končala na koncu predzadnje strani. Privesek slabši literarni učinek, ker že prehaja v obsojanje in opravičevanje. — Močno pa je zastopana v tem zvezku poezija, morda bolj kot bi bilo potrebno. Papežev Srečanja začnjen, kot se mi zdi, novo motiviko pa tudi tehniko v njegovi ustvarjalnosti: izrazito emigrantska motivnost pa v skrajni preprostosti izraza, tako nekako, kot

je Župančič pokazal pot v svojem spominu na pogovor ob Kvarnerju... Lepa je pesem indijskega misijonarja Jožeta Cukala Tvoj klic. Karel Rakovec je tokrat izbral za prevod tri pesmi o živalih velikih evropskih pesnikov Rilkeja o Panterju, W. Blake-a o Tigru in znano klasično pesem o Oslu G. K. Chestertona. Izrazito moderne pesmi je Rakovec s prav tako rafinirano sodobno pesniško besedo (izvirne enkratne asonance namesto rim! pa s poetično licencijo „kteri“ namesto kateri) prepesnil in predstavil v našo sodobnost. — Pet pesmi ima pokojni Marjan Jakopič, ki jih je poslal v objavo še pred smrtjo in so med njegovimi najboljšimi (Jesenska, Kdaj prideš na besedo — V spomin K. Mauserju, Slovenska pesem). Vsaj po smrti bi zaslužil tudi Jakopič svoj izbor pesmi, ki imajo prizvok pesmi njegovega sovaščana Silvina Sardenka. — Naš pesnik na Daljnem vzhodu V. Kos je prispeval vstopno pesem slovenske maše Le Tebi lahko to povem..., ki je lep in izviren ter globok prispevek k njegovi moderni religiozni svečeniški poeziji, iz katere zadnji čas mnogo pesni. — Pozornost pa vzbujata v tem zvezku oba Znanstvena doneska: Prvo rapravo je napisal naš filozof in kulturni vzgojitelj prof. dr. V. Brumen: Nekaj misli o mišljenju (18 str.). V njej analizira pravo in nepravo mišljenje ter daje ob tem navodila za najnovejše praktične potrebe med nami, ki so odvisne od našega načina mišljenja. Je to teoretična razprava o mišljenju na podlagi najnovejših eksistencialističnih mislecev (Heidegger), kakor tudi sholastičnih (sv. Tomaž, Ušeničnik...), obenem pa zelo zelo praktična aplikacija in primerjava z mišljenjem v naši slovenski emigrantski skupnosti, ki bi zaslužila

branja in razmišljanja. Kot Mahnič stopa v središče sodobne problematike, toda z drugačnega izhodišča: s protidogmatičnega in izrazito pluralističnega, demokratskega. V teh spisih zori sintezi Ušeničnika in Ozvalda: filozofa in narodnega vzgojitelja, ter se ne zapira v slonokoščen grad teorije, temveč stopa z mislijo na sredjo areno kot krotitelj vseh totalitarističnih ekstremistov... Drugo razpravo je napisal naš bibličist F. Bergant pod naslovom: *Miti v sv. pismu* (str. 17). Z njo je načel za nas laike gotovo novo nepoznano problematiko o mitih v svetem pismu tako stare kakor nove zaveze. Podaja pogled v novo razglabljanje biblijskih dozdevnih nesporazumov, nejasnosti, protiznanosti itd. v mite, ki niso resničnost. Primerja jih z najnovejšimi literarnimi odkritji izpred starozakonskih mitologij ter najde, da izražanje v mitih spada k osnovnim vzorcem človeškega mišljenja in sega globlje kot realistični način. Predvsem pa označuje novo razlaganje mita v evangelijih nove zaveze pri letos umrlem protestantskem eksistencialističnem bibličistu Bultmannu, ki

mu je celo Kristusovo življenje le mit in zavrača vse čudežno in nadnaravno v njem; modernemu človeku da je lahko ta mit samo za razumevanje lastne eksistence (vstajenje Kristusovo ni resnično, je le nekaj, kar so doživeli Kristusovi učenci kot svojo vero itd.) Večina razprave je posvečena ugovoru tej najnovejši povojni teoriji. F. Bergantu smo hvaležni, da nam je odkril to novo problematiko. — V Zapisih pa dr. T. Debeljak oživlja za 60-letnico smrti J. E. Kreka malo znani podatke dr. Kerna o poznanju Krekovega socializma že pred prvo svetovno vojno v bogoslovju v Minnesoti (iz Spominov 1933); še posebej pa ponatiskuje še manj znano poročilo v Duhovnem življenju (1938) nekega F. Daliborja o tem, kako se je dr. Krek pogajal za trgovsko zvezo z Argentino in izmenjavo blaga med Gospodarsko zvezo in Mihanovičem, najbogatejšim Hrvatom v Argentini. Imel je že vozni list za obisk Buenos Airesa, pa je pot preprečila prva svetovna vojna. Verjetno nepoznana podrobnost „Krekologom“ (če jih je kaj?) v domovini.

O PAPEŽEVI KNJIGI „ZAPISI IZ ZDOMSTVA“

Slovenski mesečnik AVE MARIA, ki ga urejajo in izdajajo slovenski frančiškani v Lemontu (Illinois), ZDA, je letos v 7. številki na straneh 222-223 objavil pod stalnim zaglavjem Knjižni pregled zadet zapis o Francetu Papežu knjigi *ZAPISI IZ ZDOMSTVA*, ki je lani izšla pri Kulturni akciji. Nepodpisani kritični poročevalec je svojemu pisanju vzdal naslov knjige. Ker je poročilo že drugi odmev, ki smo ga o kvalitetni in pomembni publikaciji ujeli v severnoameriškem zdomstvu (prvi je v Božji Besedi, ki smo ga objavili), se nam zdi primerno, da ga v celoti posredujemo bralcem in prijateljem. Pravi kritik v Ave Maria:

„Zapisi so nastali kot odmev življenja v slovstveno slovensko problematiko; so odziv na zgodovinska in človeška vprašanja povojnega emigranta.“

To so res zapisi zdomskega človeka, ki živi na trikotnem kontinentu in nosi s seboj ves slovenski svet, išče v njem sebe, da dobi v tem svetu pravo mesto. Gre skozi dogajanja v slovenskem narodu in v svoja razmišljanja vpleta zgodovinske dogodke, ki so kovali usodo našega naroda. Ti dogodki so navadno dokumentirani. Tako ugotavlja, kako je komunistična partija v Sloveniji ukinila „osvobodilno enakopravnost in začela graditi svojo izključno oblast“ (stran 17).

To je prvo delo, v katerem je emigrant naslikal ali izrazil zavest zdomstva, v katerem ohranja slovenstvo. Zato opisuje stvarnost in v njej doživlja svoje bivanje. To pa ni omejeno na ozek svet kraja in časa. V svojem bivanju se vrača nazaj v prvotnost. Gre nazaj do grških klasikov, do mitoloških zgodb, posebno iz kočevskih gozdov, išče pri svetovnih klasikih in pri primitivnih Indijancih, ki jih srečuje na robu velemesta. Moral bi dobro poznati svetovne klasike in vplivne filozofe, da bi vsaj na kratko lahko opisal pisateljevo iskanje svojega bivanja in stvarnost njegove povezanosti z duhovnim svetom velikih mislecev in z dogodki, ki spreminjajo zgodovino narodov. Pri vsem tem pa doživlja svoje bivanje na ameriških tleh in je hvaležen, da je tu našel prostor in pogoje za svoj obstoj.

Razmišlja ob dogodkih in srečanjih. Tako opisuje nastanek Slovenske kulturne akcije, njeno delovanje in razvoj. Njegovi zapisi o njej kakor tudi o ljudeh, ki so jo sestavljali in ki jih je srečeval na sestankih in ob drugih prilikah, so natančni. Pri posameznikih opazi v trenutku nekaj izred-

nega ali pomembnega. Morda ima pri njem vse pomen in nobena malenkost zanj ni malenkost, ker izraža stvarnost in bivanje določenega človeka. Razvoj Slovenske kulturne akcije je tako opisal, da ob branju njegovih Zapisev lažje razumemo in dojamemo razna dejstva, ki so nam bila znana, a jih nismo razumeli. Naslika nam „akcijo“, ki je postavljena proti praznini duha, odsotnosti in ločenosti slovenskega. Izraža svojo ljubezen do knjig. „Kaj je knjiga, spozna človek v samotni in puščavi.“ Za zdomce je knjiga „skrinja slovenstva, najdražje izročilo za na pot, tolažba v trenutkih samote, spremljevalka po kamnitih, peščenih poteh novega kontinenta.“ Ugotavlja pa tudi, da „se knjig prodaja vsako leto manj, mladi jih niti ne povohajo“. „Ljudje bolj verujejo v kranjske klobase, kot v prelepe in čiste knjige.“

O zdomcu pravi: „Zdomski Slovenec se more ohraniti le s sokovi domačega sveta. Pripomnim: tistega sveta tradicije, poezije, zemeljskih in nadzemeljskih skrbi...“

France Papež je pesnik. Med vsemi pesniki mu je najljubši Prešeren. Pokaže nam na njegovo poetično in estetsko čustvo. V njem odkrije poleg ljubezenskega čustva fino občutje narave. V zapisih je ohranil tudi svoja srečanja s slovenskimi umetniki, pisatelji in pesniki; med njimi omenja tudi Karla Mauserja. „Pravilno zdomstvo je to: ob koncu dneva se sestaneš z nekom, ki se tudi mora sestati in pogovoriti v domači besedi.“

Razmišlja o možnosti literarnega ustvarjanja v zdomstvu, o zdomskem umetniku. Umetnina je zanj sad zorenja. „Ne nastane slučajno, ampak zahteva od človeka predanosti emociji in delu.“

Na straneh 122 in 123 opiše vračanje v pristnost domačega slovenskega sveta. Bilo je ob obisku Mendoščanov, ki so se zbrali na velikem vrtu na Ramon Falkon. Med petjem se je pevovodja Jože znašel v Draščih blizu Metlike, kjer je bil doma njegov pokojni oče Marko Bajuk. „Jože se je znašel sredi draščičkih fantov in deklet, ki so peli in plesali belokranjsko kolo na nekoliko položnem vrtu, posajenem z starimi jablanami in hruškami.“

„Zapise“ bo z zanimanjem bral vsak zdomec in bo v njih dobil vprašanja in razmišljanja, ki vstajajo tudi v njem. Ovitek in ilustracije je izdelal avtor sam, kar daje vsebini knjige izvirni izraz posebno v pokrajinskih motivih.

OPOZARJAMO: NAROČNINA NA IZDANJA ZA LETO 1978

6 dvojnih števil GLASA, vsaka na 16 straneh, 4 številke MEDDOBJA, vsaka na 80 straneh besedila in 4 straneh umetniške priloge, izbrane pesmi Karla Mauserja: Zemlja sem in večnost in knjiga novel Franca Bükviča (oboje vezano v karton) stane v dolarjih:

za Argentino 40, za inozemstvo 50 USA dol.

(za v platno vezani knjigi: 2 dolarja več za vsako)

Samo Glas 1978 stane v Argentini 9 dolarjev, v inozemstvu 10. (Dolgujemo še zadnjo dvojno številko.)

Samo Meddobje, XVII letnik, v Argentini 18 dol., v inozemstvu 20. (Dolgujemo še celotni letnik.)

Cena knjigi Zemlja sem in večnost je v Argentini 6 oziroma 8 dolarjev, v inozemstvu pa 6.50 oziroma 8.50 dolarjev. Cena knjigi Bükvičevih novel se določi ob izidu. (To tudi še dolgujemo.)

V špirografirani reviji **Druga vrsta**, ki jo pišejo in izdajajo mladi slovenski izobraženci v Buenos Airesu, je o Papeževi knjigi A. R. v 1. številki II. letnika na str. 26 objavil tale kritični zapis pod zaglavjem Knjige:

SKA je založila in izdala kot svojo 99. publikacijo zdomske zapise urednika Meddobja. F. Papež je v svoji drugi knjigi izbral razne sestavke, od katerih so bili nekateri že objavljeni v Glasu in Meddobju, in jih prilagodil osnovni temi – zdomstvu.

Pisatelj hoče v teh zapisih, ki se včasih zde kronika, drugič roman in spet članki razne vsebine, priklicati bralca vonj, okus, zvok zdomstva. Zato se njegovo opisovanje prepleta med osebnim doživljanjem in poročanjem kulturne dejavnosti pa zgodovinskim pripovedovanjem polpreteklih dogodkov. Delo vsekakor presega suhoparno kroniko, a je v stilu precej heterogeno. Pesniški motivi, surrealistična in ekspresionistična proza, pripovedovanje zgodovinskih dogodkov, poročanje o razvoju SKA, je povezano v tej knjigi z nepretrganim občutkom zdomstva. Ta občutek povezuje časovne in krajevne preskoke ter zadobiva novo smiselnost in razsežnost v vizijskih in pesniških motivih.

Papeževo prikazovanje zdomstva je zanimivo; prikazuje ga največkrat iz osebnega vidika in skozi prizmo Akcije.

Knjiga ima mnogo osebnih kategoričnih izjav. To je važno, zakaj imena so resnična, pa tudi dogodki so izvzeti iz življenja. Včasih pa se zdi, da je zdaj ta ustvarjalnost dobila nov predmet: poveljevanje „minule zlate dobe“.

Avtor se pogosto vrača v medvojni čas. „In vendar ni mogoča pozaba prejšnjega, izbris gornjega“ (stran 8). „Tisoči zdomcev, ki sta jih spočeli vojna in revolucija, so razsejani po teh zunanjih in spodnjih krogih sveta“ (stran 9). Gotovo je pa najlepše njegovo osebno doživljanje zdomstva. Zanj je zdomstvo „izseliti se med vojnam in revolucijami, v povojnem odisejskem vračanju; je biti mrtev za svoj prvi svet in začeti eksistirati v drugem“ (stran 31). Vendar „so trenutki, ko je tu tako, kot bi bilo tam“ (stran 152). „So trenutki, ko je zdomstvo skrivnostno lepo“ (stran 33). In končno „mislim na povratek med apnenice in rjavo zemljo in vendar sem trpkó zadovoljen, da sem tu in da postajam iz dneva v dan bolj zdomski, bolj zagorel“ (stran 118). Avtor je knjigo tudi ilustriral.

tone kuntner

iz pesniške zbirke *trate*

NAJINO ŽIVLJENJE IN NAJINA SMRT II

Zasluzila sva krščansko smrt.
Pride že skoro najina ura.

Vse je pripravljeno.
Spletla sva venec iz najbolj dišečih rož,
naročila sva pri Bračku krsti
iz najboljšega lesa,
kupila sva najlepši kos posvečene zemlje
in prosila,
naj nama ob grobu zapojejo
najbolj žalostno pesem.

Tudi mizo sva pogrnila,
napekla mesa in potic
in pripravila sva najboljše vino,
ki sva ga hranila
za svečane priložnosti.

Najini duši
in najini obleki sta pripravljenei.

KOT DA TE NIMA NIHČE VEČ RAD

V tvojem srcu, zemlja,
v tvojem srcu se je naselila žalost,
ki se kot okužena voda nabira v studencu,
v tvojem srcu se je zaredila bolezen,
ki jo korenine dreves srkajo vase,
v tvojem srcu se je porodilo maščevanje,
ki se kot plaz utrga nad hišo,
v tvojem srcu, zemlja,
se je naselilo sovraštvo.

Kot da te nima nihče več rad,
kot da te nima nihče več rad.

žlahtna beseda od doma

MOJ NAROD

Moj narod je majhen,
moj narod je trd,
moj narod je vaje
hoditi na dnino,
moj narod je vaje
služiti,
služiti.

V tem je naše prekleto bogastvo.

ŽALOSTNA PESEM III

Zoherl je zemljo državi prodal,
šmid se je včeraj obesil.

žalostna pesem,
si kmalu spoznal,
tako nas mora vzeti hudič.

Sam si
kakor nikoli.

Imel si soseda,
če je pri hiši zmanjkalo moke
ali soli,
ali če si potreboval
pomoč v hlevu,
ali če si obtičal v klancu
z vozom.

Dal si mu vina
za praznik Martina
ali kolač
za veliko noč.
Imel si pomoč
in bil si nekomu potreben.

Tako nas pa jemlje počasi hudič,
v nič gre lepa, bogata zemlja.

1 DRUGAČNE VRSTE VZPON PO DVESTO LETIH

Leta 1778 so slovenski Triglav prvič osvojili možje Korošec, Kos (na žalost v nobenem sorodstvu z menoj), Rožič in Willomitzer. Letos sem se tudi jaz povzpел na najvišjo japonsko goro Fudži, ki ima kot Triglav tri vidne glave. Povzpел pa sem se s „Spevom o naši gori“ po 1082 verzih stopnicah in skozi vse štiri japonske letne čase. Med vzpenjanjem sem mislil na naš Triglav, „simbol naše trdoživosti in povezanosti s slovensko zemljo“ (Kat. Glas 31. avg. 1978, str. 4), umotvor božjih rok, iz katerih ga tudi slovenska komunistična partija ne more iztrgati. Nihče ne more ukrasti simbolov slovenskega srca, če jih to samo noče vreči iz sebe; izvrže jih pa, kadar si izbere druge simbole. Človeško srce ne more živeti brez simbolov. Simbol je viden izraz nevidne vrednote.

2 RAZLIKA MED PESNIKOM IN FILOZOFOM K. V. TRUHLARJEM

Nekdo mi je ljubeznivo podaril dr. Vladimira Truhlarja posmrtno delo „Doživljanje absolutnega v slovenskem leposlovju“ (Ljubljana 1977, Zupnijski urad Dravljje). Prvi esej nosi naslov „Pristop k temi knjige“, analizira Truhlarjevo poezijo po Truhlarju samem, obenem pa skuša podati načela, ki avtorja vodijo pri razčlenitvi pesniških stvaritev drugih pesnikov. Ta svoja načela imenuje Truhlar del doživljajske filozofije, ki se menda vse bolj uveljavlja zadnja desetletja in ki jo je doslej menda najjasneje razložil Vladimir Solovjev († 1900). Stran 8 navaja nekaj njegovih misli: „Spoznati do kraja kak predmet, kako bitje, tj. spoznati ga tako kot resnično je, pomeni spoznati Vse; saj je vsak predmet v svoji resnični določenosti povezan z vsestnostjo“ (iz Solovjeve „Kritike abstraktnih načel“); „Vsako spoznanje živi po nepoznanem, vse besede se nanašajo na neizrekljivo in vsaka resničnost vodi prek sebe v tisto absolutno resničnost, ki jo, v neposrednem dojetanju, odkrivamo v nas samih“ (istotam); vsaka naša določena predstava, misel, volja vključuje neko „neposredno dojetanje absolutne resničnosti“ (Solovjeva „Filozofska načela celostnega spoznavanja“). In Truhlar nadaljuje z lastnimi mislimi: „Seveda se pa absolutno more razkrivati le človekovi osebnosti sredi, – le človekovemu eksistenčnemu jedru, – le človekovemu doživljajskemu dnu, ki je v svoji funkciji še živo... Takemu dnu je lastno doživljanje absolutnega neposredna, sama sebi svetla danost, ki v svoji svetlobnosti hkrati izpričuje, da ni produkt, proizvod doživljajočega človeka, marveč objektivna stvarnost, ki jo budi in ncsi razkrivajoče se absolutno samo. Kako je to absolutno stvarnost možno dojemati? Truhlar odgovarja (na str. 10): „Če je ta stvarnost nad-empirična in nad-racionalna, more njeno resnico posredovati le nad-empiričen in nad-racionalen ‚instrumentarij‘, pač simbol, ki nikakor ni izven-umsko orodje, temveč potencial, ki povsem ostaja znotraj umskega območja, čeprav deluje na višji ravni kot razum, ker pač posreduje resnico stvarnosti, ki je višja od vsake empirične in racionalne. Ker pa posreduje resnico, čeprav ‚višjo‘, kot filozofska estetika večkrat poudarja, – je orodje znanstvene metode.“ Spoznavanja absolutnega se Truhlar še enkrat dotakne v eseju „Nadracionalizem v dnevnikih Edvarda Kocbeka“. Na str. 204 pravi, da spada k celotni spoznavni zmoglosti uma ne le pojmovni, sklepajoči (diskurzivni) potencial, ampak tudi „njegova višja funkcija, – tista, ki dosega tudi nadracionalno, nadpojmovno, nadkategorialno resničnost, – resničnost, ki ostaja zgolj racionalnemu spoznavanju, njegovemu instrumentariju, nedostopna.“

Truhlarja cenim kot velikega pesnika in – kolikor ga dojemam v tej knjigi – prodornega literarnega kritika, a z njegovo filozofsko razlago se ne morem strinjati; zdi se mi, da se Truhlar v tem svojem filozofskem gledanju moti. Če absolutno istovetimo z božjim – ne morem si misliti, s čim bi ga sicer mogli istovetiti, – je dostop do božjega – in sploh do vsega duhovnega kot takega – le posreden. Zakon vzročnosti deluje tako v naravnem spoznanju bivanja absolutnega – pravilneje izraženo: Absolutnega Bitja – kakor tudi v nad-

naravnem, s posebno milostjo prežetem spoznanju, da se je to Absolutno Bitje dejansko v določenem času in na določenem kraju razodelo. Seveda se Absolutno Bitje – ki Ga po navadi imenujemo Boga – v svoji neskončni svobodi lahko neposredno komu razodene; a tak način je izreden, to se pravi, da ga je treba ugotoviti kot izjemo v dejanskem sestavu sveta človeka. Tako naravno spoznanje kot nadnaravno ve za božjo vsenavzočnost, a Je ne more istovetiti z nobenim doživetjem in z nobenim dojetanjem: še tako mogočen človeški duh je in ostane omejen in torej nezmožen, da se priliči neskončnosti Absolutnega Bitja. Ali je namreč Absolutno Bitje neskončno, pozitivno neskončno (ne v kakšnem matematičnem smislu), ali pa sploh ni absolutno. Šele vera nas uči, da po Kristusu odrešeni človek lahko po smrti zre Boga neposredno, ker ga bo Bog v svoji ljubezni za to usposobil. Če torej pesniki odkrivajo svetlobo in druge čudovite poteze nekje na dnu med seboj povezanih stvari in stvarnih danosti, je to, kar odkrivajo, del božjega stvarstva, ne pa njegov Absolutni Ustvarjalec. Če gre za človeka brez spoznanja bivanja Absolutnega Bitja, takšno doživljanje – in bralčevo podoživljanje – lahko vodi do spoznanja, da je edini zadostni razlog – po zakonu vzročnosti – za takšno stvarstvo prav Neskončno Popolno in Krasno Absolutno Bitje. Če pa gre za človeka, ki ve za božjo vsenavzočnost, je to doživljanje – in podoživljanje – lepega lahko vedno globlje spoznavanje in občudovanje Stvarnika te lepote, ki se tako radodarno daje našemu srečju; ni šele iskanje, slutnja, prvi previdni zaključek, kot pri človeku, ki se prvič zave, da to, kar je res lepo, vleče njegovo srce. Nekam in k Nekomu, ki mora biti Neskončno Lepo Bitje – le neskončnost more zadovoljiti po neskončni sreči hrepeneče človeško srce. Naj navedem, kako povzame misel Tomaža Akvinca v tej zadevi Louis Jugnet (La Pensée de St. Thomas D' Aquin. Nouvelle Aurore, Paris, 1975, str. 57): „Kar dojemamo, dojemamo v zvezi z bitjem (sub ratione entis); o tem ni dvoma; tako se lahko zmeraj izražamo; vendar moremo resnično bistvo stvari izluščiti le nejasno, to je, le s pomočjo tega, kar se na stvari razodeva nebitvenega. V nas enostavno ni mogoče najti tiste zmoglosti, ki si jo lasti platonična dialektika, čes da se more vzpeti do gledanja idej; v sebi bi tudi zaman iskali Descartesove zmoglosti, po kateri bi naj mogli zreti ‚to, kar je po naravi enostavnega‘... Scotus in Hegel in še ta in oni sanjajo o neposrednem dojetanju vsega tega, kar je dano na edinstveno konkretni način, pri tem pa pozabljajo na strukturo človeškega uma. Le breztelesnemu duhu se edinstvena konkretnost razodeva v vsem svojem bistvu, vsa kakor je...“ Ponavljam: Truhlar-pesnik ostane mogočen pesnik, četudi se mu ni posrečilo, da zadovoljivo razloži zamotane silnice pesniške ustvarjalnosti.

3 ALI SE UČIMO OD ZGODOVINE?

Kakih 30 minut od katoliške univerze v Tokiu je četrt, ki jo poznajo po vsej Japonski kot „četrt rabljenih knjig“. Vsakovrstne knjige in revije lahko kupimo tukaj poceni; treba je seveda iskati in treba je imeti srečo. Največ knjig je japonskih, a francoskih in nemških ne manjka in precej je tudi angleških. Tu sem oni dan naletel na staro londonsko revijo „Okrogla miza“ (The Round Table) z datumom decembra 1937. Kaj so mislili in pisali pred 2. svetovno vojno? V eseju „Sila in javno mnenje v svetovnih zadevah“ berem tole: „Tragedija mednarodnega položaja v teh zadnjih šestih letih je v tem, da demokracije svojih groženj napram diktatorjem ne morejo podpreti z zadostnim orožjem, in da niso pripravljene – kar vsak lahko vidi – za skupen nastop kjerkoli že, če bi s tem tvegale vojno... Takšno strahopetno obnašanje pa se pravzaprav zapleta v nevarnost vojne, ker lahko diktatorje potrdi v prepričanju, da demokracijam ni do boja, kjerkoli jih diktatorji prekosijo... Dobri sklepi so učinkoviti v sorazmerju z našo pripravljenostjo, da se zanje žrtvujemo... V sedanjem položaju ni mogoče govoriti ne o složnem, ne o mirnem ali urejenem svetu.“ (Str. 17). Čudno, da lahko te besede, tako kot so, prepišemo po 41 letih v tekst o sedanjem mednarodnem položaju.

4 JAPONSKA IN KITAJSKA PRED MANJ KOT PETDESET LETI

V isti reviji „Okrogla miza“ je „dopisnik iz Japonske“ (noben esej ni podpisan z imenom) prispeval pod datumom „12. oktober 1937“ v članek pod naslovom „Kaj namerava Japonska“ (The Mind of Japan). Zdi se mu, da ni mirnega izida za vojno med Japonsko in Kitajsko, ker se na strani Japoncev bore vse tiste njihove dobre lastnosti, ki so jim kitajske lastnosti nesprejemljive. „Japonski narod se jasno zaveda dolžnosti in obveznosti, se počuti doma med urejenimi in organiziranimi danostmi, je po pravici ponosen na svoje dosežke in računa s svojimi zmožnostmi. Kitajci pa so cinični in nepremišljeni v dejanju, ustvarjajo na grandioznih, a neurejenih dimenzijah, in kot Japonci čutijo v sebi neizrekljiv ponos na svojo bitno veličino... Ni izgleda za pomiritev, dokler bodo tako japonski kot kitajski ultranacionalisti imeli vsaj negativen vpliv na zunanjo politiko... Da japonsko-kitajskega problema ni mogoče rešiti na miren način, je kriv notranjepolitičen položaj Japonske skoraj v enaki meri kot notranjepolitičen položaj Kitajske.“ (Str. 28-29). Vemo, kako so se japonski ultranacionalisti polastili državnega aparata; vemo tudi, kako se je pod njihovim vodstvom japonski narod vzpel v drugi svetovni vojni in kako je padel. Človek se nehoti spomni besed papeža Pija XI. o usodnem vplivu pretilnega nacionalizma – kjerkoli na svetu – in o blažilnozdruvalni vlogi Kristusovega evangelija med narodi. V luči Jezusovega evangelija spozna narod svojo veličino, ki je delež na božji veličini, v kolikor se priliči dobroti božje suverenosti.

5 ALI JE LOGIČNO, DA KP OBSOJA NASPROTNIKE?

Listje pada okrog klopi, kjer sedim s knjigo, izdano v Moskvi 1968 in sicer v angleščini pod naslovom „Zgodovinski materializem. Osnovni problemi“. (Historical Materialism. Basic Problems). Urednika: G. Glezerman, G. Kursanov. Izdajatelj: Progress Publishers. „Zgodovinski materializem“, tako berem na strani 13, „je prilagoditev materializma in dialektične interpretacije študiju človeške družbe; je torej logična posledica splošnega materialističnega svetovnega naziranja. Zgodovinski materializem obenem logično izpopolni ta materialistični svetovni nazor; brez njega bi materialistično prepričanje ne moglo znanstveno interpretirati ne družbenih ne naravnih pojavov.“ In takoj na drugi strani nadaljuje tekst: „In zato je zgodovinski materializem bistveni element marksistične filozofije – brez njega si marksistično-leninističnega svetovnega nazora sploh ne moremo misliti.“ Nekoliko dalje, na strani 19, pravi tekst, da ljudje sicer delajo zgodovino, toda „poteka zgodovinskih procesov ne določajo le zavestna človekova dejanja. Potek zgodovinskega razvoja določajo objektivni zakoni, ki so neodvisni od hotenja odnosno zavestnega delovanja človeka; ti objektivni zakoni so gospodovali nad ljudmi tako kot elementarne sile narave in sicer vso dobo tja do vzpostavitve socializma.“ V teh stavkih se sicer skriva protislovje – značilnost objektivnega zakona je prav v tem, da je od človekove volje neodvisen in ga tudi vzpostavitev socializma ne more objektivno spremeniti –, vsebujejo pa tudi vero v zgodovinsko nujnost; kjer namreč ne odloča volja, odloča nujnost; pristaja vzpostavljenega socializma ne morejo – logično – obsojati svojih nasprotnikov zaradi dejanj proti socializmu, ker so posledice zgodovinske nujnosti. Kvečjemu lahko s svojimi ubogimi nasprotniki sočustvujejo, ker se hočejo imeti za novi tip osvobodilnega človeka; znano je namreč, da žival ne more sočustvovati v pravem pomenu besede. Na str. 21 berem potem zagotovilo: „...Ljudje sicer spreminjajo materialne pogoje življenja, a teh pogojev si ne morejo svobodno izbirati. Zato je dejstvo, da je človek stvaritelj zgodovine, treba tako razumeti, da je ne ustvarja svobodno.“ Od strani 21 do strani 24 se skuša tekst norčevati iz mislecev zunaj in znotraj Rusije, ki pravijo, da revolucionarna propaganda in praksa nista potrebni, ker bo socializem zmagal po nujnosti objektivnih zakonov, ki da po Marksu in Leninu vladajo svet. Tekst se norčuje, ovreči pa tega ugovora proti praksi ne more in se le sklicuje na Lenina, ki da poudarja oboje, objektivne zakone in subjektivno potrebo po revolucionarnem delovanju. Na str. 26 in 27 lahko berem, da je Lenin ugotovil – v borbi z idealističnimi raziskovalci zgodovine –, da se socialni dogodki ponavljajo in da nastopajo z zakonito točnostjo. Če se komunisti tudi v tem ne motijo, je treba zaklju-

čiti, da bosta določeni fazi socializma sledila spet kapitalizem in suženstvo in da torej socializma ali komunizma ni mogoče istovetiti s čisto novo dobo človeštva, ki človeka dokončno osvobodí. Toda tega zaključka si pravi komunisti ne morejo privoščiti, vsaj javno ne. Tekst spet na str. 30 zagotavlja: „Dejansko je vsak zgodovinski dogodek enovit: sestavlja ga to, kar se ponavlja, in to, kar je enkratno...“ Da, kljub individualnim potezam in edinstvenosti zgodovinskih dogodkov je mogoče uvideti tudi ponavljanje zgodovine; torej je mogoče odkrivati tiste splošne zakone, ki vladajo potek dogodkov. Zanimaj jih – zanimal boš samo sociologijo. Seveda ima „človeška družba svoje specifične zakone“ (str. 31), a zasluga zgodovinsko-materialistične teorije je prav v tem, da se ji je posrečilo, te „splošne zakone socialnega razvoja“ odkriti in spoznati kot „veljavne za vse, kar je družbenega“ (str. 33-34). Na str. 47 znova berem zagotovilo, da „C.P.S.U. smatra postopen razvoj socializma v komunizem kot objektivni zakon in temu primerno oblikuje svojo politiko.“ Torej igrajo objektivni zakoni zmeraj in povsod – posebno v luči odkritja, ki se je posrečilo zgodovinskemu materializmu – bistveno vlogo; pri vseh subjektivnosti v človeški zgodovini ostanejo objektivni zakoni odločilni, če nočemo besedi „objektiven“ pripisati samovoljnega pomena; torej je človek v dokončni analizi: od železne objektivnosti diktirano bitje; torej je njegova tkzv. svoboda: zgodovinsko pogojena prevlata; in torej človek ni odgovoren za svoja dejanja, včevši tista proti komunistični revoluciji. Če pa KP, kjerkoli more, preganja svoje nasprotnike, je treba reči, da ali sama ne veruje v objektivnost družbenih zakonov – kadar ni koristno vanje verovati –, ali pa je za vodilne člane KP značilna neke vrste bolesta psihoza ali fobija, ki pripisuje raznim ljudem svobodo odločanja in možnost, da spremenijo tkzv. nespremenljivo objektivnost družbenih zakonov. Tretje možnosti enostavno ne vidim. Vendar še vedno upam, da nimajo prav tisti pesimisti, ki napovedujejo postopno bolehanje in poživaljenje človeških umskih zmožnosti. Listje nenehoma pada okrog klopi, od katere se je sonce nekoliko oddmaknilo. Veter piha zdaj s severa in čez kakšno urico bo večer. Nocoj bo vse zvezdnato. Ubogi materializem! Še na najbolj osnovno vprašanje: odkod je snov?, ne more odgovoriti; njegovi zakoni – v Leninovi interpretaciji – namreč snov predpostavljajo; vendar ne more niti najmanjši atomski drobec iziti iz nič, sicer moramo – logično – sklepati, da je tudi za naše veselje, posebno za naš snovni svet možno, da kdaj kaj izide iz nič. Zakaj se le pri vsem tem tako zelo sklicujemo na snov in njene zakonitosti, če je vse le provizorično? Velik platanin list je padel na mojo glavo. Kako ljubeznivo od vetra – nimam več dosti las na glavi. Vendar me je nekoliko sram, ozrem se naokoli, pa ni nikogar. Na Japonskem se po peti popoldne pripravljajo že na večerjo.

6 KAR MILO SE MI JE STORILLO

Kar milo se mi je storilo, ko sem v oktobrski „Naši luči“ iz Celovca bral (na notranjih platnicah) o Med-dobju, da nas njegovo prebiranje „prepriča o visoki tako umetniški kot znanstveni ravni prispevkov.“ Revijine rubrike (ki jih ni vseh v vsaki številki) razodevajo „bogastvo dostopov do resnice in lepote.“ In potem je zapisano še to: „rezerve so še ogromne...“ – torej s tega vidika ni mogoče obupati. Pred iskrenimi voščili za „poživitev in novo rast revije“ pa je zapisano tudi to: „Ravno pri ustanovi s tako visokimi cilji, kot je SKA, bi morala biti sleherna ozkost samo po sebi umevno premagljiva.“ Kar me je spomnilo naše stare slovenske slabosti: needinosti. Na Japonskem sem slišal, da so inteligentni ljudje najbolj needin. Naj dodam: Gospod, usmili se! Sami sebe najbrž ne bomo mogli ozdraviti. Jezus, učlovečena Modrost, je bil pokoren programu galilejskega življenja.

7 VESEL SEM BIL TUDI SPONTANE HVALE

ki jo zgoraj omenjena „Naša luč“ izreka Glasu SKA kot „opazovalcu“ in „zapisovalcu“ predvsem slovenskega kulturnega življenja. „Vrsta rubrik iz nekaj zadnjih števil „kaže“ bogastvo kotov, iz katerih resnico opazuje in zapisuje.“ „Naša luč“ želi Glasu še naprej smer „naprej in navzgor“.

8 ENAČBA IZ ENCIKLIKE PAVLA VI. POPULORUM PROGRESSIO

Gre za enačbo: razvoj = mir. Papež misli na celoten razvoj človeške osebe, tudi na umetniško-kulturni. V naših razmerah pomeni to, da s svojim ustvarjanjem

v svobodi – nesvoboda totalitarnega sistema je funkcija tega sistema; vsako delovanje mora služiti sistemu in njegovi nasilnosti – gradimo pogoje za zmeraj večji obseg tistega miru, ki ga papež v isti encikliki imenuje z besedami Avguščina in Tomaža Akvinca: tranquillitas ordinis, po naše: urejeno sorazmerje sil. Nasilje v tem smislu je protislovje miru, ker se mu posreči, da ustvari razmerje ene same sile do vsega, kar jo obdaja. Nasilje je v tem smislu okrnitev življenja, ki se razodeva po najbolj različnih silah in silnicah s specifično funkcijo, da življenje obogatijo. Pavlu VI. moramo biti za zgornjo enačbo hvaležni. Ni važno, kdo mu je bil pri tej formulaciji pomagal; važno je, da jo je zapisal za vso Cerkev in v Kristusovem imenu. Ali bo tudi ta enačba utihnila, kot so utihnile druge besede Pavlovih enciklik in sicer ob hrupu tistih, ki se v odkritosrčni nevednosti ali pa v službi te in one ideologije imajo za vodnike človeštva?

Ali bo tudi ta enačba utihnila? Ozrem se v jesenski mesec, ki se zdi skoraj prozoren in ki vidi ogromno

stvari; a mesec mi ne more odgovoriti. Ozrem se v zvezde, dalje in globlje in dalje, a med njimi ni človeškega nereda, ne razumejo me. Na svoj čudovito svetel način me spominjajo, da bo kmalu božič pa novo leto. Vsakomur, ki bere te vrstice, zaželim leto, polno novega miru, ki ga lahko da le On, ki se je hotel roditi iz Marije kot pravi človek, da kljub križu odene svet z gotovostjo Vstajenja. Zaradi te gotovosti lahko še zmeraj praznujemo božič. In si polni pravega upanja želimo resnično dobrih stvari. Še zmeraj lahko prepevamo in si pripovedujemo povesti. Resnica Vstajenja prekaša s svojo resničnostjo še tako krasno povest. In zdaj je postal zaspan tudi Vaš vdani tokijski dopisnik

Vladimir Kos.

premišljanja

Življenje nam je napolnjeno z nalogami, napori in dosežki, poznamo pa tudi neuspehe in bolečine. Prve prenesemo radi, če ne vedno zlahka, glede drugih pa se pritožujemo ali trpimo. Ni bil pesnik Simon Jenko edini, ki je potožil zaradi gorja na svetu, in je celo naštel kar tri vrste gorja: gorje, kdor nima doma; gorje, kdor seda dni za tujo mizo; in gorje, kdor je prisiljen zatajiti glavo in srce, pa še čas, glavo in roke posojati bedakom.

Nikomur gorje ne prizanaša in vsi ga srečujemo in doživljamo v raznih oblikah. Posebna vrsta gorja in ki marsikdaj združuje vse troje jenkovsko gorje, je tudi zdomstvo. Res, ni samo gorje. Za marsikoga je celo edina priložnost, seveda prisiljena, da se razgleda po svetu, če le zna odpreti oči in se ozreti okrog sebe. Če ni kot tisti Martin, ki je tak šel v Zagreb in enak Martin prišel iz Zagreba.

Zdomstvo ni samo gorje, a je tudi to. Razen tega ne poznamo le ene in edine vrste zdomstva, namreč odsotnosti iz domovine, marsikdaj kot izgnanstvo. Omenimo in označimo lahko kar tri vrste zdomstva, od katerih naše morda niti ni najhujše.

1 BREZDOMSTVO ali fizična odsotnost iz domovine, zlasti prisilno bivanje v tujini, kjer človek še ni pognal novih korenin, je prva vrsta zdomstva. Naj bo iz političnih, gospodarskih ali kakršnihkoli razlogov, zaradi katerih zdomec ni mogel ostati v domovini, vir tega zdomstva je v dejstvu, da si je moral iskati v tujini novih možnosti življenja. Zdomstvo ga je odtrgalo od kraja in od ljudi, s katerimi je bil najtesneje povezan, vrglo ga je iz poklica in položaja, kjer je bil bolj ali manj zasidran, prisililo ga je, da si je moral iskati kakršnegakoli dela, ki ni bilo njegov poklic, oviralo ga je pri dosegu polnega osebnega življenja in če ga hoče doseči zase ali za svoje potomce, se mora čim prej in čim polneje včleniti v novo, drugačno in drugače mislečo in govorečo skupnost, do neke mere se iztujiti svoji rodni domovini.

Posebno težka je usoda političnega zdomca, tistega, ki se je iz domovine umaknil iz političnih razlogov, ker je bil ali bi bil preganjan, ker mu ne bi pustili živeti po lastnem osebnem prepričanju, ker bi mu zaprli pot do dela in položajev, kamor bi ga vlekel njegov pravi poklic, morda bi moral skrivati svoja spoznanja in nazore, morda bi moral celo vsaj ustnično razglašati mnenja in nauke, s katerimi ne bi mogel soglašati.

Tak političen zdomec je v težjem položaju kot pa recimo gospodarski zdomec, ker je navadno moral prisilno in celo nenadno zapustiti domovino, ker je često prišel v deželo, ki si je ni izbral, marveč mu je le pred vsemi ali celo edina odprla vrata, ker se največkrat ne more vračati domov niti na obiske, kdaj pa kdaj je celo ovirana njegova pisemska zveza s tistimi, ki so

ostali doma, in pa ker, če trezno sodi položaj, vidi in ve, da je njegov povratak praktično nemogoč ali pa se bo tako zakasnil, da mu bo vsaj lepši del življenja potekel pred to morebitno vrnitvijo.

Gospodarski zdomec navadno odide po svoji odločitvi, gre ven najčešče, vsaj v namenu, le začasno; pridobiti si hoče tvarna sredstva, ki mu bodo omogočila doma bolj človeško življenje; more se od časa do časa vrniti domov vsaj na obisk; računa s končno stalno vrnitvijo, pa četudi se mu marsikdaj tudi to povsem preobrne in se tudi on dokončno zakorenini v tujini, ki mu je postala nova domovina, zlasti pa domovina njegovih otrok.

Preden se to doseže, pa je zdomec zdomec, naj bo političen ali gospodarski ali kakršnekoli, to je človek, ki ni doma, za katerega je dežela, kjer biva in dela, tujina. Preden more pognati v njej nove korenine, lahko shira, marsikdaj ga ubije domotožje, marsikateri se nikoli ne znajde v novem svetu.

2 Poleg takega fizičnega zdomstva, bolj ali manj prisiljenega bivanja v tujini, poznamo še druge vrste zdomstva, katere so morda še hujša in težja usoda človekova. Tako je npr. to, kar bi lahko imenovali socialno ali notranje zdomstvo ali zdomstvo v sami domovini. Mislimo na tisti, prav nič zavidanja vreden položaj človeka v lastni domovini, kateremu ta, oziroma tisti, ki ji gospodarijo, ne pustijo zaživeti in izživeti pristnega in polnega človeškega življenja, do katerega ima tudi on vso pravico, pravico, ki bi jo mogli in celo morali imenovati med prvimi na seznamu človeških pravic, o katerih se danes toliko govori, pa se tako malo spoštujejo.

V takem „domačem“ ali socialnem zdomstvu živi človek, ki sicer biva v domovini, v svoji domovini, a ki zaradi svojega prepričanja ali česar koli že ne more dobiti služb in doseči položajev, za katere je usposobljen in kjer bi mogel zase in za skupnost res nekaj storiti, ki morda zaradi tega niti nima dostopa do šol in do usposabljanja za določeno delo, ki mora svoje prepričanje skrivati zaklenjeno in pod sedmimi pečati v najgloblji globini duše, ki mora, zlasti če je bolj viden ali na višjem položaju oziroma v določeni službi, hliniti nazore, ki niso njegovi; ki more izražanje svojih tveganj v kakem skrivnem, le strogo osebnem dnevniku, pa še tedaj v nevarnosti, da tega najdejo in za povedano v njem pisca kaznujejo; ki mora, če je veren in mu vest to velevala, skrivoma in drugam hoditi v cerkev ter prejemati zakramente; ki je morda kdaj docela osamljen, ker ga ustrahovani prijatelji ne upajo ne obiskovati niti ne pozdraviti na cesti.

Tako stanje je tudi nekako zdomstvo, čeprav človek živi doma, čeprav lahko govori svoj jezik, kadar ima s kom govoriti, lahko piše v svojem jeziku, čeprav napisanega ne more objavljati, ima blizu sorodnike

vinko brumen

trojno zdomstvo

in prijatelje, čeprav ga ti ne upajo poznati in se jih tudi sam mora ogibati, da še njih ne spravi v nesrečo. Morda je to zdomstvo v kakem pogledu še hujše kot je v tujini živeto zdomstvo. Čudimo se tistim in jih občudujemo, ki bi sicer lahko odšli v tujino, morda jih celo siloma izganjajo, a vendar hočejo ostati doma, kljub vsem težavam, ki jih tukaj zadevajo.

3 Omeniti pa moremo še tretjo obliko zdomstva, ki se more družiti s katerokoli od že omenjenih; to bi imenovali osebno zdomstvo. Kajti če je bistvo zdomstva, da so človekove korenine iztrgane iz tal, iz katerih je živel, da mora vsaj tako dolgo, dokler se znova ne zakorenini v drugi zemlji, živeti nekako v zraku kot znani „zračni nagelj“ (argentinski „clavel del aire“), je še bolj iztrgan iz svojega temelja človek, ki si je sam izpodrezal korenine, po katerih se je kulturno hranil, ali si zagrnil sonce, ki ga je na življenjski poti ogrevalo in mu svetilo, ali se je osamil od ljudi, skupno s katerimi bi mogel doseči svojo polno človeško podobo in izživeti svoj osebni poklic. Tudi tako stanje je polno človeške tragedije.

V tako stanje se postavlja, npr. kdor se noče zakoreniniti v zemlji, kjer je našel zatočišče, kdor to preklinja, kakor da bi ona bila kriva vsega gorja, ki ga je prizadelo, človek, ki se z vso silo drži nekih idej, kdo ve kako pridobljenih in nikoli overjenih, in se zapira pred dihom resničnega življenja, človek, ki noče trezno in vedro presoditi dejanskega položaja in po odkriti resnici uravnati svojega življenja in dejanj, človek, ki se sovražno zapira pred novimi soljudmi, ki mu vendar niso nič zlega storili, človek, ki samovoljno zoži svoje zmožnosti in naloge na kako ozko področje, človek, ki dopusti, da nekatere misli in čustva rakasto prerastejo ves njegov duševni svet in postanejo fiksne ideje in trdno zavozlani kompleksi, človek, ki se opaja le s sanjami o maščevanju ali čem podobnem... človek, ki pri vsem tem zgreši svojo pravo človeško nalogo ali poslanstvo, namreč postati čim več kot človek, čim boljši človek, doseči kot tak čim pristnejše in čim polnejše življenje, v zadovoljstvo sebi samemu in v prid skupnostim, katerim pripada.

Morda ta, le z velikimi zamahi začrtana slika tretje vrste zdomca ni povsem uspela, vendar hoče vsaj v glavnih črtah pokazati tip zdomca, osebnega ali notranjega zdomca, človeka, ki lahko živi v prvotni do-

movini ali v tujini, pa je povsod in vedno tujec, zdomec, ker se je odtujil svoji naravni nalogi in samemu sebi. Morda kdaj z večjo skrbjo in natančnostjo naslikamo njegov lik.

TRI VRSTE ZDOMSTVA, tri vrste gorja. Prvo je fizično zdomstvo, ker je zdomec fizično, telesno, zunanje iztrgan iz svoje rodne domovine, pretrgane so njegove korenine in je zato v nevarnosti, da zamre zaradi nezadostne kulturne hranjenosti. Drugega imenujemo socialno ali „domače“ zdomstvo, ker je zdomec te vrste sicer ostal doma, niso mu izpodrezane korenine, zaprti pa so mu zračni dovodi, ovirano mu je družbeno sožitje, zaprta mu je pot do dela in do mest, ki bi mu šla, zato je v nevarnosti, da se socialno in osebno zaduši. Tretje pa je osebno ali tudi ideološko zdomstvo; kar zdomcu te vrste preprečuje polno življenje, je kaka ideologija, umevana v smislu zaverovanosti ali zagledanosti v neke ideje, ki so ali stvarno (same na sebi) ali vsaj razmerno (po svojem mestu in teži) napačne, skrivljene z bajkami ali miti, čustveno po-barvane in podkrepjene, ki človeku branijo videti svet in razmere take, kot so, in zato živeti tako, kot je v danem položaju najprimerneje.

To so tri vrste zdomstva, ki jim je treba iskati leka, saj so neke vrste bolezni ali okrnitosti človeka. Pri prvi ne vidimo drugega zdravila kot ohranjati kolikor mogoče živo vez z življenjem in kulturo svojega naroda, obenem pa iskati novo zakoreninjenost v svetu in kulturi kraja in ljudstva, kjer zdomec živi; tako smo spet pri vprašanju kulturne integracije, s katerim smo se že ponovno ukvarjali.

Za drugo vrsto zdomstva, za socialno, je mnogo težje najti zdravilo, če nočemo misliti na bombe in podobna korenita sredstva; svetovni pritisk za spoštovanje človeških pravic povsod in pri vsakomer je pač eno od miroljubnih sredstev, ki prihajajo tukaj v poštev.

Tretje zdomstvo, če ga hočemo preseči, pa kliče po še posebno korenitem zdravljenju, tega pa je mogoče doseči samo z resnico, s samo in čisto resnico: odkriti in spoznati stvari take, kot so, in ravnati v soglasju z njimi, to je tako, kakor je v danem položaju najuspešnejši način doseči čim pristnejše in čim polnejše življenje. Zlasti te vrste zdomec pa more ozdraveti le, če zares hoče ozdraveti, če ne vztraja v svoji boleznini.

vladimir truhlar

transcendenco in religija v poeziji otona župančiča

iz posmrtnih knjige »doživljanje absolutnega v slovenskem leposlovju«

(sklep)

XIV

Nekaj mesecev pred atentatom, 9. marca 1934, je Župančič pisal svoji ženi o ciklu »Med ostrnicami«. Na prvem mestu da bo objavil pesem »Kritiku«, za njo pa »tale uvod: Jaz moram sam izbojevati boj... Po tem pride ena mojih najlepših pesmi, ki bo šla preko vsega in bo zame vse razrešila in bo dala Ostrnicam zlato ceno... Najbolj važno pa je, da sem zdaj, dokler ne izpovem te svoje pesmi iz tišine in samote, res čisto sam« (ZD III 411). Ta »ena« njegovih »najlepših pesmi« – ki se pa res ne zdi taka, a jo vsekakor preseva transcendenco – je prva v zbirki, ki je izšla leta 1945, z naslovom »Zimzelen pod snegom«. V verzih se izraža želja po »tišini«, po »samoti«. Ne po kakršnikoli. Po »veliki samoti«. In po »veliki tišini«. Le v nji bo pesnik spet našel »pesem«, brez katere mu ni življenja, – »pesem«, ki naj mu podá roko in naj ga vodi.

Nikar ne ženi zdaj krog mene hrupa,
ko se razgrebam prav do globočin...

Meni je treba vélike tišine,
toliko let me je ovijal hrum,
od njega me boli srce in um,
in v njem mi preglušena duša gine.

Meni je treba vélike samote;
skloniti moram se čez skrajni rob,
kjer ni več zvokov, kjer ni več podob,
zapreti oči in razprostrti roke:

... Tišino preiskati s tenkim sluhom,
da zasledim te, jasna, čista, zvesta.
... Katera najtišja te samota hrani?...

(ZD III 83-84)

»Pesem« je domá v »tišem svetu« in kraj »skrajnega roba«. Prihaja iz pokrajini, kjer ni več zvokov, ne podob, – prihaja iz nadpredmetnega, nadempiričnega sveta.

V pesmih »Naj koderkoli hodil sem«, »Filozof« in »Morska mesečina« se Župančič vrača k spoznanju, ki ga je izrazil že leta 1901: »Z logiko in dokazi Boga ne dokažeš niti ne ovržeš. Meni se vsaj zdi, da se more zadnja in največja resničnost samo slutiti in čutiti.« Kot smo videli (glej zgoraj IV) ima Župančič po tem tekstu težave z dokazi za božje bivanje, ne pa z izkustvom, z doživljanjem Boga. Isto velja za tri navedene pesmi.

V »Naj koderkoli hodil sem« (ZD III 94) je dokazovanje izrečeno z besedami:

Le kadar modrijan mi prerokuje,
s krilečimi rokami večnost meri,
takrat se nekaj maje v moji veri:
poslušam, gledam, in vse mi je tuje.

Izkustveni govor pa je izražen v izpovedi:

Naj koderkoli hodil sem po sveti,
kjer je srce človeško govorilo,
lahko mi ga bilo je razumeti,
z njim moje vriskalo je in tožilo.

Pesem »Filozof« (ZD III 95) določno pokaže, da je župančiču dal povod za te tri pesmi France Veber s svojo »Knjigo o Bogu« (izšla je pomladi 1934, prav preden so nastale omenjene pesmi), – s knjigo, ki v njej srečamo tudi posebna izraza iz »Filozofa« – »kajstvo« ter »najstvo« (ZD III 425).

Bogu nastavlja logične je zanke,
razpregel metafizične mu mreže:
»Dokaz je strnjen, tukaj Te preseže,
ne izmakneš se mi več, kraj je ugankel«

A vsa ta trdna kajstva in zvita najstva
zapletajo le v nova nas zakajstva.
Res misliš, da boš Njega vanja ujel?
Ne boj se: On že najde iz njih vrzel.

V »Morski mesečini« (ZD III 96) je pa izkustveni govor o Bogu mesečina na morju, dočim so dokazi za božje bivanje kapa, ki morsko vodo in na njej mesečino sicer zajame, a se voda – ter z njo mesečina – iz nje takoj izteče. Gre za dečka, ki kriknje »morska mesečina!«, se nagne, ujame mesečino v kapo, in vsi zastrme vanjo, skrivnostno sijanje. Gledanje tega skrivnostnega. A lepota traja en sam hip. Voda se izteče. »Z njo se preceja bitje čudovito«. Vse okameni, obmolkne. Le nekdo se iz osuplosti zdrami, pokaže na prazno kapo in dahne: »Bog!«.

Pesem »Obračun« iz leta 1941, ki smo jo že omenili (glej zgoraj III), se ne nanaša le na »časo opojnosti«. Prvi del pesmi res meri nanjo: saj je iz variant in poskusov pred dokončnim besedilom jasno, da gre pri »knjigi pesmi«, o kateri govori »Obračun«, za župančičeve pesmi. To kaže varianta: »Truden sežem na polico, / z nje potegnem... / drobno knjigo: svoje stihhe...« Prav tako druga varianta: »... in potegnem kar na slepo / droben zvežčič, svoje stihhe...« Zadnja kitica pa obračuna z vsem dotakratnim življenjem. Tudi to dokazuje variante in poskusi, ki vse bolj zasegajo vse: preteklost, sedanjost. Takó varianta: »Vse življenje, zračni hrami, / to življenje, zračni hrami, / Samoljubja – strmi stolpi«. Druga varianta: »Ves ta trhlj svet krog mene, / Ves ta svet okoli mene, / Kam izteka se ta svet / Ves ta svet, vsa ta preteklost«. V tem smislu je torej treba umeti dokončno besedilo zadnje kitice:

Pozno, pozno je spoznanje:
ves ta svet okoli tebe,
vsa nečimrna preteklost,
to življenje – samoljubja
strmi stolpi – zračni hrupi
v nič narisani, v oblake
brez temeljev – razmajani
zibljejo se kot pijani
in kot misli in kot sanje
in kot sreča, strast in sila
v brezno se gube brezdanje
brez namena, brez pomena,
brez spomina, brez imena.

(ZD III 104; 432-437)

Več estetske kvalitete je spet v »Posmrtni ljubezni« iz leta 1944 (ZD III 108). Pesem subtilno izraža nesmrtnost duha, njegovo vseprisotnost, njegovo zvestobo.

Z zeleno rušo sem odet,
naj bo; po jezeru poglej,
ko ga pokrije mlečen cvet:
jaz, vedi, sem ga sipal z vej.

Moj duh narahlo plava tam
krog vrb in tebe iz jutra v mrak,
zvečer pa leže ti k nogam:
o, skloni se, poljubi glas!

Med »Neizbranimi pesmimi 1905-1949« se župančič v verzih iz leta 1911 »Ko so se razlili...« (ZD III 179) postavlja v same začetke »božjega stvarstva«. Pri porajanju svetov da je bil zraven, pri vznikanju žareče reke ljubezni, objemajoče s svetlobo vse prostranstvo.

In harmonija je plula v njih valovanju,
z utripom srca višnjega v skladnem ritmu,
vsa mnogoličnost zlita v soglasno ubranost,
jaz sem jo slušal...

Tekst zveni panteistično. A ni, da bi ga nujno morali takó tolmačiti. Saj je tudi v krščanskem izročilu vedno kje prisotna misel, da je človekova eksistenca v nekem smislu večna: v misli, ki jo ima Bog od vekov o tej eksistenci. In ta misel je nekaj resničnega, je realnost, ki je vsa naravnana na sedanjo človekovo eksistenco in je vsa povezana z njo. Tega izročila župančič verjetno ni poznal. Pa ali ga ni mogel kdaj zaslutiti, ko je pa sebe tolikokrat čutil v nadčasovnosti, v večnosti?

V pesmi »Na Bledu«, prav takó iz leta 1911 (ZD III 181-182), pesnik posluša Marijin zvonček, – posluša, kakó nosi molitve ljudi pred božji tron. Pa se sprašuje: Kaj so prinesla srca prosilcev s seboj? In ve, da so se plaho, zaupno razgrnila pred Marijo vso domovino. Takó pa začuti, kakó je njegovo, poetovo srce drug Marije.

I krog njega se gnete usoda
mojega roda,
k meni roma domovina
od vseh strani.
O, da bi bila
pesem moja
kot je tvoj zvon!

Da bi čutila,
da bi nosila
na svoji peruti,
kar misli, kar čuti,
kar vriska, joče,
kar hoče dom...

V »Glosi« (ZD III 195) je žar v pevčevem srcu »odžar prvotne luči«. Podlaga za objavo v *Ljubljanskem zvonu* (in ZD) je zapis z dne 27. aprila 1915. Zanimive so zadnje vrste v prvem zapisu, z dne 21. aprila 1915: »38... žar iščoč prvotne luči; / žar, odžar prvotne luči; / 39 ti poslušaj, sam se uči, – 40 mi smo pred teboj na sveti. / jaz povsod sem pri očetih«. To zadnjo besedo piše Pirjevec (ZD III 495) z malo. Pa ali se motim, če mislim, da je v rokopisu pisana z veliko – »Očeti«? Saj dobi stavek le takó svoj smisel: prvotna luč je Logos, Sin božji, Sin Očeta; zato je tudi odžar prvotne luči »povsod pri Očetih«.

»Božična zdravica« (ZD III 205) lepo izraža krščansko božično razpoloženje, odprto v mir in upanje ob duhovni prisotnosti Otroka.

Nápastnik, zaplotnik, stran!
Zdaj se mi ne hrusti,
le nocoj me pusti,
saj bo jutri tudi dan.

Jutri zopet boj in hrup –
zdaj pa je med nami
Dete, ki nas mami,
ki nas drami v jasen up –

Potem »Neobjavljene pesmi 1915-1949«. Pesem »Slovenski strop« iz leta 1915 (ZD III 237-238) pestro za-trjuje povezavo slovenskega naroda s krščanstvom. Slovenski strop, pravi pesnik, izhaja iz kota, od jaslíc, od Betlehema, od božjega rojstva, od božiča... Če bi bilo njemu izslikati slovensko sobo, »po umetnosti in po narodni volji« poslikati slovenski strop, bi vedel, kaj mu je narediti.

naši sobi središče je kot,
naš strop izvira iz kota,
naše leto iz božiča,
naša družina iz Svete družine,
naša misel iz Svetega Duhá –
tako je hotel naš narod.

V isto smer gre pesem, ki jo župančič govori Jezusu: »Ko sem te čutil v srcu le globoko« (ZD III 240-241). Konča se takole:

A ko sem videl te pod kmečko streho,
prijel sem te v roké kot Simeon
iz trdih rok, takrat sem te otipal
in videl: Si in boš in od tedaj
te ljubim, upam in verujem vate.

Ciklus »Med ostrnicami« vključuje tudi tale umetnostno zelo izdelan izraz religioznega upanja (iz leta 1934): On, ki pesniku ravna usodo, – On, ki mu je podelil žejo in glad, ga nazadnje ne bo pustil žejnega in lačnega. Zapisal ga je v knjigo življenja, mu rekel: Bodi!, ga poslal na pot: ga bo na koncu brez sledu izbrisal? Dvignil ga je iz neme prirode, mu zbudil srce in mu velel: Poj! ga bo na koncu zavrgel kot gluho seme? (ZD III 250).

Potem pesem, ki nosi datum 4. septembra 1942: »Sestri Fabiji (Angeli) pri röntgenu« (ZD III 272). Župančič govori redovnici, ki jo je »ob prvi zori«, pri maši, oblila svetloba »višin«, pa se potem podá k röntgenu. Pesnik sprašuje:

kako, da vam svetloba z lic ne zgine,
ki vas oblila je ob prvi zori.

Pa odgovarja:

Ker skoz vam sije glorijska od tam gori.

Variante k zadnji vrsti so še: »Ker veste: saj me čakajo tam gori... / Ker veste: glorijska me čaka gori. / Ker veste: z glorijsko sprejmo me gori...« (ZD III 570).

XVII

Med aforizmi bi bilo – z vidika transcendence – omeniti vsaj verze, ki jih imamo lahko za majhno, a lepo dopolnitev pesmi »Mesečina« (glej zgoraj XI).

Kjer vseh stvari je vir
in seme začetja,
tam vsa so začetja,
tam vsa so razodetja,
tam, tam samo je mir.

Duh-zankar, iz katerega se vse spočenja, je obenem kraj vseh razodetij in edino prostorje miru (ZD IV 50).

Med otroškimi pesmimi lepo razkriva slovensko ljudsko izročilo pa zven njegovega jezika pesem »Častitljivi koledniki« (ZD V 99).

Staro šego hranimo,
novo leto znanimo;
mladi Božič in Marija
bodi naša tovaršija;
dani so obeti nam,
zlata zvezda svetljam,
njene se držimo poti,
da nas zloba ne zaloti
starega prismođeža
krutega Herodeža.

Najbolj znano »transcendenčno« mesto otroške poezije pa je konec pesmi »Naše luči« (ZD V 133-134).

odgovori, Ciciban:
kaj je naša zadnja luč?

Naša zadnja luč je duh:
vse je mračno, duh nam seva,
k Bogu pota razodeva.

Človekov duh ni zadnja, v sebi zaokrožena in v svoji stvarnosti zaprta danost. Človekov duh sam to razodeva. Kaže pota iz sebe. Samemu sebi kaže ta pota. Pota k Bogu. In ko jih kaže, ko jih razodeva, je sam zazrt nanja in v Boga, kamor pota vodi.

XVIII

Po župančiču je ustvarjalnost »slepa«, a »bistrogleda« (glej zgoraj II), – pojmovno-racionalno »slepa«, zrenjsko-doživljajsko »bistrogleda«. Ta »bistroglednost« ima pa lahko različne globine. Župančič piše pred smrtjo Ketteju: »... v Tebi je globina, v Tebi je bistvo...« (Dragotin Kette, Zbrano delo; uredil in z opombami opremil Franc Koblar; Državna založba Slovenije, Ljubljana, 1949, I, 286). Med vrstami župančič pri tem izreče, da v njem ni toliko tega, – da je po »bistroglednosti« manj globok od Ketteja.

Toda poleg »bistroglednosti«, – poleg zrenja-izkustva gre v poeziji bistveno še za to, koliko ima pesnik moči, da to, kar v sebi doživlja – zre, tudi umetnostno izrazi. Po Ivanu Cankarju je imel Kette več izrazne moči kot župančič in bil zato – kot poet nasploh – večji od njega (prim. Dragotin Kette, ZD I 281).

Kolikor je pa v župančiču manj zrenjske globine in manj izrazne moči, toliko je v njegovi poeziji tudi manj jasnosti, pri čemer seveda ne mislimo na kako pojmovno ostrino, marveč na celotno estetsko sijanje vsebine.

Nekoliko te nejasnosti tudi zaradi nestalnosti njegovega doživljanja: krščanstvo npr. kdaj odklanja, ga kdaj resno zaživi in izrazi, ga ima kdaj celo za nekaj globoko povezanega s slovenskim narodom.

Nejasnost in nestalnost pa seveda otežujeta branje in tolmačenje njegovih pesmi nasploh pa posebej transcendence in religije v njih; negativne sodbe gredo tu od »negotovosti v svetovnem nazoru« do »ateizma«, ki ga v župančiču gleda npr. Pirjevec (Oton Župančič, ZD II 363: »župančičeve erotike, njegovega ateizma... [Finžgar] ne napada nestrpno...«).

Ta sestavek vsekakor kaže, da je v župančičevi poeziji mnogo (čeprav manj globoke in manj prodorno izražene) transcendence in religije ter da gre pri obeh – kot pri vsaki pristni transcendenci in religiji – za izkustveno, doživljajsko prvino in razsežnost.

* Blesk besedi ni nujno intenzivna izrazna sila besedi.

nobelovci 1978

Letošnji odlikovanci z Nobelovo nagrado so tile:

za književnost poljski židovski pisatelj ISAAC BASHEVIS SINGER, ki živi že od 1935, pa piše izključno v iddiš jeziku. Najbolj znana njegova dela so romani »Sužnja«, »Čarovnik iz Lublina«, »Perjasta krona«. Nagrado je prejel kot mojster opisov iz židovskega življenja na Poljskem, posebej v varšavskem getu.

za medicino švicarski znanstvenik WERNER ARBER in njegova severnoameriška tovariša DANIEL NATHANS in HAMILTON D. SMITH.

za fiziko ameriška znanstvenika ARNO A. PENZIAS in ROBERT W. WILSON, pa ruski fizik PJOTR L. KAPICA, preganjan pod Stalinom – sedem let hišnega zapora –, ker se je uprl zahtevi, da bi sodeloval pri izdelavi atomskega orožja.

za kemijo angleški kemik PETER MITHELLI.

za ekonomijo ameriški univerzitetni profesor HERBERT SIMON.

mirovno nagrado pa sta prejela egiptovski predsednik ANWAR EL SADAT in predsednik izraelske vlade MENAHEM BEGIN v za mir v Palestini, ki je še zmeraj sanja.

da ne pozabimo

Milovan Djilas, nekoč najžgostejši maršalov sobojevnik v partizanskem boju in potem do svojega padca skrivni „prestonaslednik“, je sedaj pri Harcourt Brace Jovanovich v New Yorku objavil lani vojni del svojih spominov pod naslovom *Wartime*.

Ta knjiga je zgodovinsko in pisateljsko najbolj zanimivo pričevanje, kar jih je doslej izšlo o jugoslovanskem partizanskem boju. Odpravlja množico bajk in legend, s katerimi poluradna zgodovina olepšuje osvobodilno vojno in posebej herojski pojav Tita.

Šestinseddesetletni Djilas je hotel s to knjigo kritično in samokritično osvetliti „zgodovinsko tragedijo“, ki „pomeni v življenju mojega naroda in tudi v mojem življenju najbolj pretresljivo dobo“. Jugoslavija je v vojnih letih izgubila od 16 milijonov prebivalcev 1,8 milijona. Med mrtvimi je več kot 300.000 partizanov. Revolucionarji, ki so jih vodili Tito, Djilas, Ranković in Kardelj, so se spopadli ne le z nemškimi, italijanskimi in bolgarskimi okupatorji, marveč poleg tega v ljudskoosvobodilni državljanski vojni tudi s hrvaškimi ustaši, bosanskimi muslimani in četničskimi oddelki srbskega kraljevega pristaša Draža Mihajlovića.

Mladi Djilas je spadal kot veren pristaš Stalina k najtršim partizanom. Tito sam mu je dal, ko ga je poleti 1941 poslal organizirat gverilске akcije v Črno goro, na pot nasvet: „Daj ustreliti slehernika, celo člana pokrajinskega partijskega vodstva, če omahuje ali kaže pomanjkljivo disciplino.“ Ustrelitev in usmrteitev je bilo dovolj. „Tisti, ki so pripravljali tvegati vojne in revolucije, morajo biti pripravljeni ubijati ljudi – rojake, celó prijatelje in sorodnike,“ je zapisal Djilas. Nekdo je bil „kriv“ ne nujno, ker bi kaj storil, marveč ker je služil „kakšni drugi stvari“. Brezobzirno prizna Djilas, da je prišlo tudi na partizanski strani do nepremišljenih, lahkomišelnih ustrelitev. „Sramotno in nepojmljivo je bilo ubijanje sorodnikov, katerih trupla so metali kratko in malo v gorske votline.“ Najbolj grozno se je dogajalo v Hercegovini. „Tam so ubijali sinovi očete, da bi dokazali vdanost komunizmu; okrog ustreljenih so plesali in peli.“ V Kolašinu so pokopali postreljene pripadnike četnikov skupaj z mrtvimi psi.

Kot „popolno blaznost“ označuje Djilas množične maščevalne poboje protikomunističnih nasprotnikov, ki so se dogajali tudi še po koncu vojne. Djilas ceni, da jih je bilo „manj kot 30.000“. Pokoli so zaposlovali še dve leti kasneje slovenski Centralni komité, „ki je imel težave s tamkaj-

pokojni papež janez pavel I o komunistih

Italijansko javnost je lansko leto precej vznemirjalo javno objavljano dopisovanje med glavnim tajnikom italijanske komunistične stranke (Pci) Berlinguerjem ter msgr. Bettazzijem, škofom iz mesta Ivrea. Šlo je v bistvu za vprašanje o članstvu katoličanov v komunistični stranki. Zadevo so precej razpihnili levičarski listi, povzeli pa razni levičarski, socialistični in podobnih vrst „kristjani“, ki so v njej videli znova priložnost, eno izmed redkih, da pridejo, v javnosti skoraj že pozabljeni, v središče pozornosti in do politične teže.

K izmenjavi pisem med Berlinguerjem in msgr. Bettazzijem je zavzel stališče tudi beneški patriarh in kardinal Albino Luciani, papež Pavel I. Njegov spis je izšel v obzorniku „Prospettive nel mondo“, september-oktober 1977. Ob njegovem izvajanju nam je jasno, zakaj ga je levičarski poročevalski stroj ob izvolitvi za papeža označil kot „zmerno desničarskega“. Takole pravi:

Bilo je nekaj naravnega, da je pismo Berlinguerja škofu iz Ivree, objavljeno v časopisju, dospelo tudi v dvorano sinode škofov. Name so v omenjenem pismu naredile vtis zlasti naslednje stvari:

Prvič, poudarja se drugi člen v pravilih komunistične stranke, skriva pa peti. Drugi člen dopušča namreč, da se v komunistično stranko včlanjani ne glede na „raso, veroizpoved in filozofsko prepričanje.“ Peti člen pa obvezuje vse vpisane, da izpovedujejo „marksizem-leninizem“.

DJILAS JE STRGAL PARTIZANSKO LEGENDO

šnjimi kmeti, ker so podtalne reke naplavlale trupla na površino zemlje. Deli teles so jeli štrleti iz množičnih grobov, kot da bi vsa tla tam dihala“.

Za te iztrebitvene ukrepe ni bilo, kolikor on ve, nobenega pisanega ukaza, piše Djilas, vendar bi bili ti na drugi strani brez molčeče odobritve od zgoraj komaj možni. V Centralnem komiteju ni sprva o teh stvareh nihče govoril. Šele konec 1945 so z ustrelitvami prenehali, ko je Tito pri neki seji Centralnega komiteja poln gneva zaklical: „Naj bo že vsega tega ubijanja konec!“

Politično vsebujejo Djilasovi vojni spomini porazna odkritja, ki jih je danes v Jugoslaviji strogo prepovedano omenjati. Natančno je npr. opisano, kako je ukazal Tito 1942 in v začetku 1943 skrivna pogajanja z nemškimi oficirji. Ti stiki niso služili le izmenjavi ujetnikov (med njimi Titove druge žene Herte Has), marveč tudi poskusu, preiskati možnost neke vrste pogodbe o premirju. Partizani, ki so jih od vseh strani krepko napadali in ki so bili vojaško v težkem položaju, so potrebovali odmor za oddih. Poleg tega so hoteli, da bi jih Nemci, ki so jih imeli končno za „bandite“, priznali za „vojskujočo se stranko“. Tričlansko partijsko odposlanstvo, ki se je konec marca 1943 pogajalo z visokimi častniki nemške obrambe v zasedenem Zagrebu, je vodil sam Djilas: nastopal je pod lažnim imenom „Miloš Marković“.

Nemci so bili pripravljeni ustaviti operacije proti partizanom, če bi ti prenehali s sabotažnimi napadi na strateško važni železniški črti Zagreb-Beograd, po kateri je teklo tudi orožje v Grčijo. Partizanski pogajalci se niso pomišljali izjaviti, da se bodo bojevali proti Angležem, če se bodo ti izkrcali na jugoslovanski jadranski obali. Tej neobvezni izjavi je botrovala skrb, da bi utegnili Britanci sodelovati s četniki in „bi hoteli zrušiti našo oblast“. Dejanjsko je dal tedaj Tito, tako Djilas, za nekaj časa partizanske napade na železniški progi Zagreb-Beograd ustaviti.

Rusi naj bi besneli, ko so kasneje zvedeli za te stike. Na jezo partizanov je Stalin iz ozira do zahodnih zaveznikov dolgo gradil na jugoslovanske kraljeve pristaše in je 1944 Titu omenil, naj se sprijazni za vrnitvijo kralja Petra v Beograd: „Saj ga vam ni treba sprejeti za zmeraj, sprejmite ga le za nekaj časa – potem pa v primernem trenutku nož v hrbet.“

Süddeutsche Zeitung, München, 28. oktobra 1977.

Drugič, postavlja se nasprotje: na eni strani komunistična stranka kot jagnje s svojo politiko razumevanja in sodelovanja; na drugi pa volkovi t.j. katoličani preteklosti, za gnani v „pridiganje najbolj razvpitega protikomunizma“. Toda med te „volkove“, kot tudi jage obcutim, ne sodi angelska osebnost papeža Pija XII.

Tretjič, rotijo se nasproti temu na svetniško osebnost Janca XXIII. In, kot je že navada, se navaja okrožnica Pacem in terris glede dialoga, toda izpuščajo se po navadi naslednji stavki okrožnice v zvezi z istim dialogom: „... Naj bodo naši sinovi v teh odnosih budni, da bodo sami s seboj v soglasju, zato da ne bodo nikoli delali kompromisov glede stvari, ki zadevajo vero in pravost“ (št. 54). „Taka odločitev (glede odnosov z nekatoličani) se nanaša v prvi vrsti na one, ki živijo in delajo v posebnih okoliščinah takega sožitja... Vendar pa zmeraj v skladu z načeli naravnega prava, v skladu s socialnim naukom Cerkve in z navodili cerkvenih oblasti“ (št. 55).

Četrto, na pismo msgr. Bettazzija je bil že poslan osebni odgovor. Zakaj se sedaj objavlja še javno po tisku?

Petič, zatrjuje se, da Pci priznava svobodo zasebnikom in Cerkvi. Res, toda s težko omejitvijo: „... znotraj posameznih šolskih in dobroteljskih organizacij“. Kot da bi se reklo: Svoboda v šoli, toda ne šole same. Mi pa kot katoličani in državljani terjamo eno in drugo.

katoliški glas, gorica-trst, 14. septembra 1978

CORREO ARGENTINO CORR. CENTRAL Y SUC 7	TARIFA REDUCIDA CONCESION 6228
	R. P. I. 1328339

GLAS je glasilo Slovenske kulturne akcije. Izide šestkrat na leto v dvojnih številkah. Urejuje ga José Petric, Zapiola 1723, I.D, 1426 Buenos Aires, Argentina. Tisk Editorial Baraga del Centro Misional Baraga, Colón 2544, 1826 Remedios de Escalada, Pcia. Buenos Aires, Argentina. Vsa nakazila na: Alojzije Rezeli, Ramón L. Falcón 4158, Buenos Aires 1407, Argentina - Editor responsable Slovenska kulturna akcija (Valentín Debeljak), Ramón L. Falcón 4158, Buenos Aires 1407, Argentina. - Za podpisane članke odgovarja podpisnik.